

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.10 – МКР. 1534 «С» 2022.10.21.044

НУБІП України

ВЕРБОВЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 336.71/.77

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОНУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри банківської
справи та страхування

Анатолій ДІБРОВА
(підпис)
« » 2023р.

Вікторія КОСТЮК
(підпис)
« » 2023р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

«Управління кредитним портфелем банку»

НУБІП України

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма Фінанси і кредит

Орієнтація освітньої програми Освітньо – професійна

Гарант освітньої програми
к.е.н., доцент

Руслана ОПАЛЬЧУК
(підпис)

Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи
к.е.н., доцент

Олена ЖАРІКОВА
(підпис)

Виконала

Ірина ВЕРБОВЕНКО
(підпис)

НУБІП України

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри банківської справи та
страхування

Вікторія КОСТЮК

2022р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Вербовенко Ірина Володимирівна

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма Фінанси і кредит

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи: «Управління кредитним портфелем банку»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від «21» 10 2022 р. №1534 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____

Вихідні дані до магістерської роботи законодавчі та нормативні акти України, праці зарубіжних та вітчизняних вчених, дані зведених документів, дані фінансової звітності.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи формування кредитного портфелю банку.
2. Динаміка якості управління кредитним портфелем комерційного банку.
3. Перспективні шляхи розвитку управління кредитним портфелем комерційного банку.

Перелік графічного матеріалу: в магістерській роботі 22 таблиць, 11 рисунків, 9 графіки.

Дата видачі завдання «23» жовтня 2022 р.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи

Олена ЖАРІКОВА

Завдання прийняв до виконання

Ірина ВЕРБОВЕНКО

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП 6

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ 10

1.1 Сутність дефініції «кредитний портфель» та необхідність ефективного управління кредитним портфелем банку 10

1.2 Особливості функціонування комерційних банків як інституційної основи організації кредитних відносин в економіці ринкового типу 15

1.3 Методи управління кредитним портфелем комерційного банку 20

РОЗДІЛ 2. ДИНАМІКА ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ 27

2.1 Фінансово-економічний аналіз діяльності комерційного банку АТ «Сенс Банк» 27

2.2 Аналіз структури кредитного портфеля комерційного банку АТ «Сенс Банк» 30

2.3 Порівняльна оцінка чинників кредитної політики комерційних банків та їх вплив на ціну банківського кредиту 42

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ 48

3.1 Стратегічні напрямки розвитку комерційного банку в управлінні кредитним портфелем під час військових дій 48

3.2 Перспективи розвитку системи ефективності управління кредитними ризиками комерційних банків 57

3.3 Адаптація зарубіжного досвіду щодо банківської практики на основі моделей «цінового лідерства», «виграти та прибуток» та «ціноутворення» 66

ВИСНОВОК 73

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 75

НУБІП України

НУБІП УКРАЇНИ

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що управління кредитним портфелем комерційних банків є ключовим аспектом їхньої діяльності, особливо в умовах зростаючого фінансового ризику та нестабільності на фінансових ринках. Зростаюча конкуренція, зміни в регулятивному середовищі та зміни у споживчих попитках створюють необхідність у вдосконаленні стратегій кредитування та управління ризиками. Дослідження цієї теми сприяє підвищенню стійкості та ефективності банківської сфери, а також сприяє забезпеченню фінансової стабільності в економіці загалом.

НУБІП УКРАЇНИ

Євроінтеграційні наміри України призвели до змін у розвитку її економіки, особливо у фінансовому секторі. Ці зміни суттєво вплинули на розвиток банківської системи, яка є невід'ємною ланкою фінансово-кредитного ринку.

НУБІП УКРАЇНИ

Ефективне функціонування банківської системи є одним із ключових напрямків забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації економічних процесів, загострення конкуренції на міжнародних ринках, в умовах політичної нестабільності України та, незважаючи на всі, інтеграція вітчизняної економіки у світову економіку. Роль банків у цих процесах

НУБІП УКРАЇНИ

важко переоцінити, враховуючи їхнє центральне місце в наданні послуг усім компаніям і фізичним особам, без яких неможливий нормальний розвиток бізнес-процесів на мікро-, мезо- та макроекономічному рівнях. Стає зрозумілою актуальність аналізу організації ринку банківських послуг, який включає як

НУБІП УКРАЇНИ

теоретичні аспекти, так і практичні напрямки його розвитку в контексті безпосереднього вирішення завдань, пов'язаних зі збільшенням прибутку та підвищенням якості банківських послуг.

НУБІП УКРАЇНИ

Обслуговування різних груп клієнтів та загальний рівень конкурентоспроможності банківських установ. Важливе значення в системі прийняття фінансових рішень має оцінка ефективності кредитної діяльності

НУБІП УКРАЇНИ

банку. Важливе значення у вирішенні проблеми формування фінансових

ресурсів підприємств має використання особливостей кредитних операцій як фактора економічного зростання в цілому, що, у свою чергу, впливає на формування кредитного портфеля банку. Тому зростає роль кредитних операцій.

розвитку кредиту в сучасних умовах передбачає і необхідність створення відповідного механізму формування кредитного портфеля банку, новий поштовх для обґрунтування сутності кредитного портфеля, методів управління кредитним портфелем та його переваг і недоліків використання окремих методів управління кредитним портфелем банку.

Аналіз фундаментальних досліджень і публікацій. Основним джерелом доходу банків є прибуток від кредитних операцій, а оскільки управління кредитними операціями банку передбачає не тільки кожну окрему кредитну операцію, а всю сукупність усіх наданих банком кредитів з їх взаємовпливом і взаємозалежністю, тобто кредитного портфеля банку, одним із головних завдань банківського менеджменту сьогодні є ефективне управління кредитним портфелем банку.

Аналіз показав, що трактування такого поняття, як «кредитний портфель», поділяється на три підходи. Так, науковці, які були віднесені до першої групи при визначенні підходів до сутності кредитного портфеля, представляють кредитний портфель як сукупність виданих кредитів з урахуванням лише реалізації кредитного бізнесу. Серед представників цього підходу до трактування сутності «кредитного портфеля» такі вчені, як: А. С. Кокін, О. І. Лаврушин, Г. С. Панова, А. І. Пашков, Г. С. Челноков, К. Г. Шумкова.

До другої групи визначень увійшли наукові підходи тих авторів, які підкреслюють, що кредитний портфель – це складний процес управління, який передбачає вибір напрямків інвестування, тобто заплановані заходи, які підкреслюють велике значення кредитування поряд з іншими банківськими послугами.

Прихильниками зазначеного наукового підходу можна вважати таких авторів: Ю.В. В. Бугель, Е. Дж. Долан, Дж. Ф. Сінкі.

Третій підхід відображає цінність кредитних операцій на макрорівні, тобто вартість кредитного портфеля визначається не тільки на рівні банківської

установи, а й на національному рівні. Представником цього підходу можна вважати такого автора, як В. М. Годуб.

Вітчизняні вчені досліджували теоретичні та практичні аспекти управління банківською діяльністю та банківськими активами. Значний внесок у

дослідження цих проблем зробили українські вчені М. Д. Алексєєнко, З. М.

Васильченко, О. В. Дзюблюк, І. Б. Івасів, А. А. Кириченко, Т. В. Майорова, А. М.

Мороз, М. І. Мирун, Л. О. Примостка, К. Є. Раєвський, М. І. Савлук, Н. П.

Шульга; а також зарубіжні - А. І. Ачкасов, І. А. Бланк, Г. П. Іванов, О. І.

Лаврушин, Ю. І. С. Масленченков, Г. С. Панова, В. М. Усоскін, В. Є. Черкасов;

Е. Долац, Т. Кох, Г. Марковіц, Д. Ногон, П. Роуз, Дж. Сінкі, Дж. Тобін, Дж.

Трейнор, В. Шарп.

Метою дослідження: є аналіз та вивчення теоретичних основ управління кредитним портфелем комерційного банку, організація кредитної політики банку

"АТ «Сенс Банк»", та виявлення перспектив оптимізації процесу

управління. Предметом дослідження є процес управління кредитним портфелем

комерційного банку, включаючи теоретичні аспекти та практичні аспекти

організації кредитної політики банку "АТ «Сенс Банк»".

Об'єкт дослідження: є кредитний портфель комерційного банку, а також система управління кредитними ризиками і ціноутворення кредитів в ринкових умовах.

Завдання дослідження:

1. Теоретично обґрунтувати дефініцію «кредитний портфель банку» та визначити його основні форми.

2. Охарактеризувати роль комерційних банків як інституційної основи організації кредитних відносин в економіці ринкового типу.

3. Визначити основні функції організації кредитних відносин як основи діяльності комерційного банку

4. Проаналізувати фінансово-економічну діяльність АТ «Сенс Банк» та визначити основні чинники кредитної політики та їх вплив на діяльність банку.

5. Здійснити аналіз структури кредитного портфелю АТ «Сенс Банк» за видами економічної діяльності за 2019-2022рр .

6. Здійснити оцінку нормативів кредитного портфелю банку АТ «Сенс Банк» за ризиками.

7. Пропозиції щодо шляхів розвитку кредитного портфелю комерційного банку в умовах військового стану .

8. Перспективи застосування сценарного методу, як фактору зовнішнього середовища на діяльність організації з веденням бойових дій в Україні.

9. Адаптація стратегічних напрямків розвитку щодо застосування банківських моделей: «витрати+прибуток», «цінового лідерства» та «ціноутворення» під час військових дій в Україні.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Сутність дефініції «кредитний портфель» та необхідність ефективного управління кредитним портфелем банку

Обґрунтування важливого значення функції організації кредитних відносин як основи діяльності комерційного банку вказує на пріоритетні напрями підвищення ефективності банківських операцій у контексті закономірностей функціонування перехідної економіки України, в якій недостатній рівень розвитку фондового ринку та небанківських кредитних установ Перш за все, банківський кредит як найважливіший засіб перерозподілу грошей в економіці і як необхідна передумова забезпечення безперервності кругообігу капіталу зближує всі галузі та сектори економіки. економіка на перший план.

Кредитування в даний час є основною формою діяльності практично всіх банків, незалежно від розміру їх активів, капіталу, мережі відділень, клієнтського складу та цільової орієнтації. Традиційно банківська діяльність складається з сукупності кредитних договорів та деяких інших видів операцій, які здійснюються банківськими установами відповідно до потреб їхніх клієнтів. Тому кредитні операції в даний час є найважливішим видом банківських операцій. Це пояснюється тим, що: По-перше, кредитування є основним джерелом доходу банківських установ, а його успішне здійснення є запорукою надійного та стабільного функціонування банків на фінансовому ринку; по-друге, економічний зміст діяльності комерційних банків, що виражається в їх основній функції - організації кредитних відносин, полягає, перш за все, в акумулюванні тимчасово вільних грошових коштів та їх перерозподілі на кредитній основі, що визначає ключову роль кредитних вкладень у структурі активів банку; По-третє, важливий не тільки економічний ефект від здійснення кредитних операцій

з точки зору безпосередніх учасників кредитної угоди, але й з точки зору забезпечення безперервності відтворювальних процесів на рівні всієї національної економіки.

За допомогою банківського кредиту створюється найбільш гнучкий спосіб покриття тимчасових потреб компаній у додаткових коштах.

Важливим фактором, що сприяє найбільш економічному і раціональному використанню коштів, є кредити, які залучаються до кругообігу оборотних коштів підприємств на всіх його стадіях. Тому підприємства та організації практично всіх галузей економіки активно використовують банківські кредити для забезпечення нормальних умов виробництва та реалізації продукції.

Крім того, банківські кредитні вкладення дозволяють знизити витрати обігу, оскільки забезпечують більш раціональне і економічне використання фінансових ресурсів в цілому в економіці, промисловості та на окремих підприємствах країни. Тому розвиток усієї економічної системи нерозривно пов'язана з банківським кредитом, оскільки кредитні операції банків проникають практично в усі сфери економічного життя суспільства і забезпечують кредитування поточної та інвестиційної діяльності підприємств різних форм власності, пов'язане із задоволенням потреб в оборотних коштах збільшення, модернізацію та реконструкцію основних фондів, а також кредитування населення для задоволення споживчих потреб. Через свою економічну природу банківські кредити є важливим стимулом ефективного ведення бізнесу.

Оскільки при раціональній організації економічної системи відбувається надходження банківських кредитних вкладень у господарську діяльність підприємств з високими показниками розвитку, що генерують найвищу віддачу від залучених коштів, і, навпаки, відтік кредитів із підприємств з низькою рентабельністю. Отже, за об'єктивними законами ринку банківський кредит є чинником, який сприяє вільному руху капіталу в економіці, забезпечуючи тим самим розвиток найбільш ефективних галузей економіки. Що стосується кредитування фізичних осіб, то це підвищує попит на платоспроможність на ринку, що значно стимулює розвиток виробництва в країні.

НУВІП УКРАЇНИ

Само собою зрозуміло, що в структурі активної господарської діяльності банківських установ найбільша частка припадає на кредитний бізнес, що свідчить про принципову важливість теоретичного обґрунтування низки заходів, спрямованих на забезпечення ефективної організації банківського кредитування.

НУВІП УКРАЇНИ

Клієнтам враховувати роль, яку відіграє кредитний бізнес у загальному обсязі активних інвестицій банків.

Необхідно розуміти, що недостатнє обґрунтування теоретичних основ організації комерційними банками кредитних відносин та шляхів вирішення проблем оптимізації кредитних операцій з клієнтами послаблює вплив кредиту

НУВІП УКРАЇНИ

на поліпшення якісних і кількісних показників функціонування комерційних банків. Саме тому комплексну розробку теоретичних і практичних питань формування кредитного портфеля банків та визначення напрямів підвищення ефективності управління ним слід вважати одним із пріоритетних завдань у загальній системі заходів щодо вдосконалення функціонування комерційних банків.

НУВІП УКРАЇНИ

При найзагальнішому підході до економічного розуміння змісту визначення портфеля він розглядається як сукупність чогось, широкий термін, який використовується у всіх галузях економіки і дає можливість оцінити масштаби діяльності та економічні перспективи, вивести на ринок підприємства, організації, товариства тощо [23, с. 475].

НУВІП УКРАЇНИ

Що стосується сутності кредитного портфеля банку, то в економічній літературі на сьогодні немає єдиних підходів до розуміння цього визначення. Деякі автори, розглядаючи основи організації банківських кредитних операцій, використовують поняття кредитного портфеля лише у зв'язку з дослідженням методів управління кредитним ризиком [10, с. 328]. В інших роботах використовується більш загальне поняття інвестиційного портфеля, що розглядається як сукупність об'єктів реальні та фінансові інвестиції компаній [4, с. 363]. До речі, найбільшого поширення цей підхід отримав у зарубіжній економічній літературі, де портфель розглядається насамперед як сукупність цінних паперів, що є об'єктом інвестування юридичних і фізичних осіб.

Характер основних цілей комерційного банку визначається його положенням у системі ринкових відносин і його функціонування як ринкового інституту, а його конкретна конструкція має бути співвіднесена з певними вимогами та факторами впливу. На нашу думку, визначення умов діяльності комерційного банку може передбачати вибір таких його стратегічних цілей:

1) максимізація прибутку, що випливає з природи банківської діяльності як одного з видів бізнесу та функціонування банку як комерційного підприємства, метою діяльності якого є отримання доходу;

2) забезпечення ліквідності банку як здатності своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання в грошовій формі, що випливає із завдання забезпечення надходження залучених коштів та своєчасного їх повернення кредиторам і вкладникам;

3) Мінімізація ризиків, пов'язаних з основними видами банківських операцій та поставити під загрозу платоспроможність банку та фінансові інтереси його акціонерів, вкладники і кредиторів;

4) Досягнення стійкої конкурентної переваги на ринку, що визначає наявність у комерційного банку солідної клієнтської бази та надійних перспектив розширення в усіх секторах економіки;

5) забезпечення зростання вартості банку, що відображається у збільшенні ринкової вартості його капіталу, на основі позитивних показників діяльності банку;

6) найбільш повне задоволення потреб покупців, що означає забезпечення широкого асортименту та високоякісну пропозицію послуг, яка їм необхідна з постійним впровадженням новітніх технологій банківських операцій;

7) сприяння розвитку економіки, що передбачає інвестування банками ресурсів у виробничу сферу, перспективні галузі та розвиток регіонів, що є засобом зв'язку банківської діяльності із загальноекономічним розвитком і, як наслідок зміцнення ресурсної бази та подальше розширення власної діяльності.

3 визначення стратегічних цілей комерційного банку впливають конкретні завдання щодо формування власного кредитного портфеля, який відображає всю сукупність кредитних операцій банку та складає основу його

активів. Очевидно, що при визначенні завдань формування кредитного портфеля загальні, стратегічні цілі діяльності банку потребують певної конкретизації та виділення пріоритетів.

Виходячи із завдань, що виникають при здійсненні банком кредитної діяльності та розглядаючи їх як суттєву структурну складову активів і джерело доходу, очевидно, що кредитний портфель формується з метою отримання доходу через комерційну діяльність банку. Але, разом з тим, кредитні вкладення, у зв'язку з тією ж обставиною ключового місця в загальній сумі активів, мають визначальний вплив на ліквідність і фінансову стійкість комерційного банку, яка визначається насамперед рівнем кредитного ризику і може мати найбільший вплив на здатність банку виконувати свої платіжні зобов'язання, тобто платоспроможність. У цьому контексті під платоспроможністю розуміють здатність комерційного банку своєчасно і в повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання, які враховуються як у балансовому, так і в позабалансовому обліку.

Платоспроможність у контексті формування кредитного портфеля банку слід розуміти в широкому розумінні цього слова - не тільки здатність виконувати зобов'язання із зобов'язань, а й здатність реально надавати кредити відповідно до заявки, то є суті для формування кредитних портфелів.

Таким чином, виділення серед загальних цілей банківської діяльності трьох пріоритетів – забезпечення адекватної прибутковості, мінімізація кредитного ризику, підтримання необхідної платоспроможності – можна розглядати як центральні завдання кредитної діяльності банку, а отже, і цілі її формування кредитний портфель.

Узагальнюючи, на нашу думку, поняття кредитного портфеля можна визначити як сукупність наданих банком кредитів, сформованих з метою отримання прийняттого рівня доходу та обмеження платоспроможності банку до мінімального рівня кредитного ризику. Це визначення відображає три взаємопов'язані ключові аспекти банківської діяльності: прибутковість, ліквідність і ризик. Це означає, що ці параметри є найбільш корисними для аналізу та прогнозування і управляти ними не стільки з точки зору окремих

кредитів, наданих банком у відносинах з конкретними клієнтами, скільки з точки зору всієї серії кредитів, виданих у кредитному портфелі комерційного банку.

Тому кредитний портфель повинен розглядатися банком як єдиний об'єкт управління зі своєю структурою, класифіковані за типами позичальників, сферами інвестування, типами позик та умовами позики, а також відповідною прибутковістю та кредитного ризику.

1.2 Особливості функціонування комерційних банків як інституційної основи організації кредитних відносин в економіці ринкового типу

Умови організації ринкових економічних відносин суспільства загалом і кредитних відносин зокрема зумовлюють ключову роль низки певних інститутів, які становлять основу, без якої неможливі відповідні ринкові механізми організації відносин між суб'єктами господарювання. Серед цих установ провідне місце посідають установи банківської системи. Банківська справа є одним із найдинамічніших секторів бізнесу як в Україні, так і в усьому світі.

Процес економічних змін у нашій країні об'єктивно розпочався саме з банківських установ, які є центральною ланкою ринкової системи організації економічних відносин. Бурхливий розвиток українських банків став основою для формування повноцінних ринкових інститутів і ряду тих базових елементів, які пов'язані з рухом фінансових ресурсів і без яких взагалі неможливе функціонування ринкової економіки. Тому в умовах ринкової економіки банки є одним із найважливіших інститутів формування економічних взаємовідносин між суб'єктами ринку.

Роль банків як важливих ринкових інститутів визначається фактичною товарно-грошовою природою ринкової економіки та рухом більшої частини грошових ресурсів.

У виробничій і невиробничій сферах економіки розрахунки здійснюються через банки. Іншими словами: без банків як однієї з найважливіших складових ринкових відносин неможливе функціонування економічної системи, заснованої на ринкових засадах організації економічних відносин між її суб'єктами.

НУБІП УКРАЇНИ

Водночас, на нашу думку, інституційні основи Організація кредитних відносин має стосуватися не банків чи банківської системи загалом, а комерційних банків як інститутів нижчого рівня банківської системи, основним завданням яких фактично є забезпечення кредитної взаємодії економічних агентів у всіх секторів і галузях економіки, тоді як основним завданням Центрального банку, як вишого рівня банківської системи, є забезпечення регулюючого впливу держави на кредитні відносини за допомогою відповідних інструментів грошово-кредитної політики з метою надання бажаний напрямком перебігу економічних процесів відповідно до стратегічних орієнтирів цієї політики. Як комерційні банки, так і центральний банк мають свої специфічні функції в ринковій економічній системі, їхня роль і кінцеві завдання відрізняються один від одного, тому спроби зрозуміти сутність банку взагалі в широкому розумінні цього слова будуть, в на нашу думку, бути приреченим із самого початку.

НУБІП УКРАЇНИ

Тому комерційні банки слід вважати основною інституційною основою організації кредитних відносин в економіці. Проте з методологічної точки зору такий підхід потребує чіткого термінологічного визначення. У цьому контексті, на нашу думку, виключення терміна «комерційні банки» [6] із нової редакції Закону України «Про банки та банківські операції» слід визнати недостатньо обґрунтованим, оскільки функціонування відбувається на двох рівнях. Банківська система вимагає чіткого розмежування функцій Центрального банку як головного банку країни, який виконує роль регулятора грошово-кредитних відносин, і комерційних банків, які надають послуги підприємствам, організаціям і населенню в усіх галузях і галузях економіки. Водночас саме принципи ведення діяльності банків другого рівня кредитної системи, що відображають їх основну мету - отримання прибутку, принципово відрізняють їх від принципів некомерційного функціонування ЦБ, який спрямована на реалізацію державної економічної політики за допомогою грошових засобів та інструментів. Сама банківська справа, яка спочатку виникла з обслуговування переважно товарообмінних і торговельних операцій, тобто торгівлі, поступово стала основою для обслуговування кредиту промислового виробництва та інших галузей економіки, тому сьогодні для позначення терміна «комерційний»

використовують діяльність банку, що використовується, служить якісною характеристикою його функціонування по відношенню до юридичної особи.

У зв'язку з цим, на нашу думку, поділ термінів у попередній редакції Закону України «Про банки і банківські операції», який чітко вказував у статті 1, що банківська система України є дворівневою і складається з Національного Банку, слід більш позитивно оцінювати Україну та комерційні банки [7], а розділи II і III чітко визначили їхні сфери відповідальності. Отже, у зв'язку зі змістом діяльності банків у формуванні кредитних відносин та пов'язаною з цим тематикою дисертаційного дослідження формування кредитного портфеля, вважаємо за необхідне вживати терміни «банк» або «банківська установа» як синоніми. Для терміну «комерційний банк» у цій роботі, як основне визначення, що відображає умови та особливості функціонування другого рівня банківської системи країни. При цьому діяльність верхнього рівня банківської системи фіксується окремо, як і функціонування ЦБ чи НБУ (якщо говорити про внутрішні умови реалізації монетарної політики та регулюючої діяльності), від комерційних банків).

Роль комерційних банків як основних носіїв кредитних відносин суспільства визначається їх здатністю залучати тимчасово вільні кошти та ефективно використовувати накопичені ресурси для задоволення тимчасових потреб реального сектора економіки, забезпечуючи тим самим безперервність індивідуального капіталу оборот підприємств та споживчі витрати домогосподарств як один із факторів стимулювання економічного зростання. Зростання. З цих позицій організація кредитних відносин на рівні «комерційний банк – клієнт» виявляється основою продуктивного характеру банківської діяльності. Справа в тому, що на мікрорівні використання кредиту у виробництві є необхідною умовою процесу розширеного відтворення, а на макрорівні реалізація кредитних послуг є важливим фактором формування грошової маси та гнучкість пристосування його загального обсягу до потреб господарства. Тому для правильного розуміння змісту банківської діяльності та забезпечення її ефективності в частині оптимізації механізму управління кредитним портфелем

необхідне всебічне, комплексне дослідження сутності, ролі та функцій банків саме як головних організаторів кредитних відносин.

Особливості взаємодії комерційних банків із суб'єктами ринку в процесі розширеного відтворення відображають такий рівень організації економічних відносин, за якого діяльність кожної окремої банківської установи, на відміну від небанківських підприємств, не можна розглядати як функціонуючу окремо.

пов'язані через економічні відносини лише з чітко окресленим колом контрагентів. За своєю специфікою банки займають особливе місце в ринковій економіці і завдяки тісному зв'язку з усіма своїми зв'язками мають величезний вплив на життя суспільства в цілому. Визначені обставини зумовлюють об'єктивну необхідність, сутність і функції комерційних банків як важливих для з'ясування ринкових інститутів та основних носіїв кредитних відносин, що є

необхідною умовою для подальшого обґрунтування шляхів удосконалення їх діяльності та підвищення ефективності їх функціонування, є точка зору оптимального управління кредитом. портфель, який є основним видом активів, що визначає умови та обставини повної реалізації ролі кредиту визначає найбільш ефективний перерозподіл і продуктивне використання грошових ресурсів у рамках всієї економіки.

На сьогодні в економічній літературі немає єдиних підходів до розуміння сутності та функцій комерційних банків, а тому й не сформовано єдиних позицій щодо їх ролі в економіці з точки зору розуміння їх як найважливіших інститутів для організація кредитних відносин. На нашу думку, основні підходи, що визначають характер і зміст діяльності комерційних банків, можна умовно звести до трьох:

- операційний підхід;

- підприємницький підхід;

- Підхід фінансового посередництва.

Операційний підхід ґрунтується на визначенні сутності комерційного банку через його операції. Зокрема, на думку німецького економіста Вільгельма

Лексіса, банки – це всі види установ для здійснення банківських операцій [18, С.

32]. Очевидно, що за таких умов визначення конкретного переліку цих операцій

є найважливішою умовою правильного розуміння сутності банківської діяльності. При цьому методологічною основою цього підходу є вираження змісту діяльності комерційного банку через конкретні практичні аспекти його взаємодії з суб'єктами господарювання, виражені через конкретні банківські операції, спрямовані на досягнення конкретного кінцевого результату. Це може виражатися, зокрема, у задоволенні певних потреб цих агентів на ринку банківських послуг.

Так, за словами проф. Б.Н.Мороза, комерційні банки — це великі недержавні кредитні установи, які здійснюють універсальні банківські операції для підприємств, організацій і громадян, переважно за рахунок коштів, що надходять у вигляді депозитів і вкладів, міжбанківських кредитів, випуску власних акцій і облігацій [12, с. 293]. На його думку, комерційні банки здійснюють кредитне, розрахункове, касове та інше банківське обслуговування юридичних і фізичних осіб на договірних умовах [12, с. 581]. З точки зору професора В. І. Міщенко, банк — це юридична особа, яка має право залучати кошти у формі вкладів.

фізичні та юридичні особи, керують ними від свого імені, відкривають і ведуть банківські рахунки, а основною відмінністю комерційних банків від ЦБ є відсутність права випуску банкнот [10, с. 42]. Професор С. В. Мочерний розглядає банк як фінансову установу, яка акумулює грошові кошти та інші активи (золотий запас, цінні папери тощо), надає кредити, здійснює грошові розрахунки, випускає гроші та цінні папери, торгує золотом та виконує інші функції [8, стор 77]. Як бачимо, останнє визначення охоплює досить широкий спектр фінансових операцій, не всі з яких, звичайно, здійснюються виключно банками.

З точки зору проф. М.А.Песселя, банк — це особлива господарська установа, яка акумулює гроші (вклади), надає кредит (позики, позики), здійснює грошові розрахунки, випуск грошей (емісія), посередництво в цінних паперах, взаєморозрахунки та розрахунки між державою, підприємствами, установами тощо осіб [14, с. 301]. Професор А. М. Тавасієв виділяє чотири групи операцій, які, на його думку, є визначальними і визначають сутність банків: 1)

надходження грошей у вклади (депозити) від юридичних і фізичних осіб; 2) видана коштів юридичним та фізичним особам; 3) інкасація грошей, векселів, платіжних і розрахункових документів та касове обслуговування фізичних і юридичних осіб; 4) Купівля-продаж іноземної валюти [15, с. 22-23]. Тому навіть

у цих випадках ми маємо достатньо різні позиції, які не дозволяють чітко розмежувати діяльність комерційного банку та центрального банку.

Тому з цих позицій навряд чи детальне вивчення сутності комерційного банку за переліком операцій, які він здійснює, призведе до його логічного результату — чіткого формулювання всіх різнобічних сфер діяльності цього ринкового інституту, що служить основою організації кредитних відносин.

1.3 Методи управління кредитним портфелем комерційного банку

Характеризує розмір капіталу, вкладеного банком у кредитні операції:

- Строкові депозити в інших банках і сумнівні борги за ними;
- кредити, надані іншим банкам, та сумнівні вимоги до них;
- дебіторська заборгованість, придбана за факторинговими операціями з суб'єктами господарювання, та їх сумнівна заборгованість;
- кредити підприємствам на поточну та інвестиційну діяльність та сумнівна заборгованість за ними;
- позики органам державної влади та місцевого самоврядування та сумнівна заборгованість;
- кредити на поточні потреби та на інвестиційну діяльність фізичним особам, а також під їх сумнівну заборгованість;
- кредити, надані фізичним особам на підставі іменних векселів та сумнівної заборгованості цих осіб;
- кредити, надані суб'єктам господарювання у вигляді вексельних позик, та їх сумнівні зобов'язання;
- овердрафти, надані суб'єктам господарювання та фізичним особам;
- гарантії, підтверджені акредитиви, акцепти та гарантії банкам;

- сумнівні вимоги за сплаченими гарантіями банкам, фізичним особам та компаніям;

- гарантії та поруки для приватних осіб та компаній та ін. Для розрахунку обсягу резерву під кредитні ризики банкам необхідно класифікувати кредитний портфель - оцінити рівень кредитного ризику по кожній кредитній операції за такими параметрами:

- кредитоспроможність позичальника;
- рівень заборгованості та відсотків/комісії позичальника за кредитом;
- рівень і якість забезпечення кредитної операції [4].

Методи управління кредитним портфелем банку охоплюють різні рівні, починаючи від найнижчого рівня - рівня окремого кредиту - через рівень кредитного портфеля до рівня банку. Процес управління кредитним портфелем банку включає тактичне управління, яке передбачає конкретні методи та прийоми досягнення конкретної мети за певних умов, а саме: реалізацію стратегії управління кредитним портфелем банку, розробку внутрішньої нормативної документації щодо кредитної діяльності.

Однією з найважливіших передумов успішного управління кредитним портфелем комерційного банку є вміння ефективно та регулярно проводити процедури планування кредитної діяльності з урахуванням усієї системи управління: планування, організації, аналізу, контролю та регулювання.

Показник ризику кредитного портфеля банку отримується як відношення розрахункової величини резерву під нестандартну заборгованість кредитного бізнесу банку до величини всього кредитного портфеля (у відсотках):

$$IR = \frac{R}{V} \cdot 100,$$

IR – індикатор ризику кредитного портфеля;

R – розрахункове значення резерву нестандартної заборгованості в рамках кредитних операцій банку;

V – обсяг кредитного портфеля банку.

Теоретично доведено декілька коефіцієнтів ефективності управління портфелем активів, які використовуються при прийнятті управлінських рішень при формуванні ефективних портфелів. У загальному вигляді коефіцієнт

ефективності управління портфелем - це відношення різниці між доходністю портфеля (реальною або очікуваною) і безризиковою ставкою до показника, що відображає ризик портфеля. Це коефіцієнти Шарпа і Трейнора, коефіцієнт відносної тривалості, які зазвичай застосовуються

Вони мають однакову структуру, але відрізняються способом вимірювання ризику портфеля.

З економічної точки зору перевищення прибутковості портфеля над безризиковою ставкою є премією, яку власник отримує за ризик, прийнятий шляхом придбання певних активів у рамках формування свого портфеля. Слід зазначити, що коефіцієнти ефективності на основі портфельної теорії враховують інвестиційний ризик (ймовірність неотримання доходу від портфельних активів).

При управлінні кредитним портфелем банку основна увага приділяється кредитному ризику. Тому використовувати незмінні показники, поширені в методиках портфельного аналізу для оцінки ефективності кредитної діяльності, некоректно. Оскільки кредитні операції по суті є видом інвестиційної діяльності, подібний показник використовується на основі коефіцієнтів ефективності на основі портфельної теорії, яка враховує не інвестиційний, а кредитний ризик.

Коефіцієнт ефективності управління кредитом портфеля банку визначається за формулою:

$$kC = \frac{d - r_0}{IR}$$

де kC – коефіцієнт ефективності управління кредитного портфеля;

d – доходність портфеля;

r_0 – безризикова процентна ставка;

IR – індикатор ризику кредитного портфеля.

Розглянемо економічний зміст показника ефективності. Відсоткова ставка безризикового кредиту r_0 показує прибутковість портфеля, який формується шляхом надання кредитів лише першокласним позичальникам з рейтингом, наприклад AAA за системою Standard & Poors. Зауважимо, що назва «ставка без ризику» досить умовна і означає не повну відсутність ризику, а лише його мінімальний рівень (найнижчий з усіх можливих варіантів). Як правило, така

процентна ставка відповідає базовій процентній ставці, що діє на відповідному кредитному ринку (LIBOR, базова ставка, ставка рефінансування, процентна ставка за державними цінними паперами), хоча в окремих випадках може відхилятися від неї [5].

При наданні кредиту позичальнику, пов'язаному з певним ризиком, процентна ставка кредиту перевищує базову процентну ставку на величину кредитного спреда, що відображає рівень ризику клієнта. Розмір кредитного спреда залежить від умов відповідного ринку та загальної економічної ситуації.

Наприклад, на міжнародних ринках процентна ставка по кредиту перевищує базову ставку для позичальників з рейтингом ВВ на 1,5-2%, для рейтингу В на 5%, а для клієнтів з найнижчим рейтингом ССС кредитний спред може досягати 6-12%. Таким чином, надаючи кредити позичальникам з рейтингом нижче ААА, банк має змогу сформувати кредитний портфель із прибутковістю r , яка відрізняється від безризикової прибутковості.

Тоді коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем показує величину додаткового доходу понад рівень прибутковості безризикового кредитного портфеля, який отримує банк на одиницю прийнятого кредитного ризику. Більше значення коефіцієнта означає більш ефективне управління кредитним портфелем банку та вважається більш привабливим.

У вітчизняній практиці найбільше ускладнень при практичному застосуванні коефіцієнта ефективності викликає адекватне визначення безризикової процентної ставки. У розвинутих економіках така процентна ставка зазвичай використовується як процентна ставка за зобов'язаннями державного казначейства, оскільки існує висока впевненість у платоспроможності держави. Міжбанківські процентні ставки також можна розглядати як безризикові процентні ставки, але вони характеризуються високою волатильністю і не завжди є об'єктивним індикатором стану фінансового ринку [6, с.41]

Коефіцієнт ефективності управління кредитом
Цей портфель може використовуватися банком як частина проспективного або ретроспективного аналізу. Проспективний аналіз проводиться на етапі формування кредитного портфеля і дозволяє порівняти ефективність різних

варіантів розміщення ресурсів. Крім того, за допомогою такого підходу можна скласти портфоліо певної якості. Для цього необхідно встановити внутрішній ліміт ефективності кредитних операцій – поріг, вище якого надання кредиту

вважається недоцільним. Це створює оптимальний за співвідношенням

прибутковості та ризику кредитний портфель. Ретроспективний аналіз дає можливість оцінити результати контролю кредитного портфеля банку в порівнянні з очікуваними (плановими) значеннями показників ефективності, а

також з аналогічними показниками діяльності інших банків або з ринковим

портфелем. За результатами ретроспективного аналізу виявлено динаміку результативності та результативності кредитного портфеля

Відповідність стратегії управління банком.

У вітчизняній практиці методика оцінки ефективності кредитної діяльності ще не набула поширення, що пов'язано з відсутністю інформаційного

забезпечення оцінки рівня ризику та вибору відповідної безризикової ставки

Тому банки, які вирішують провести власні дослідження та побудувати інформаційні системи, безсумнівно, матимуть переваги, оскільки вони першими

оволодіють технікою та методологією комплексного дослідження ринку і тим

самим зможуть зайняти достатньо сильні позиції порівняно з конкурентами.

Найважливіший елемент кредитоспроможності політика банку - це інструменти, за допомогою яких він задовольняє потреби клієнтів у кредитних

коштах, що виражається у видах кредитів, що видаються банком.

Особливості формування кредитного портфеля банку, його структура, пакет довгострокових кредитів а короткострокові кредити, які банк надає своїм

позичальникам, залежать від характеристик залучених ресурсів та умов їх використання. Дотримання цього нормативу є основою фінансової стійкості

банку та підтримання належного рівня ліквідності.

Характеристика конкретної структури кредитів у кредитному портфелі комерційного банку допомагає оцінити поточну ліквідність банку, оцінити

ступінь ризикованості кредитних операцій банку та визначити шляхи уникнення проблемних кредитів у кредитному портфелі.

«Золоте» банківське правило говорить про те, що розмір і строк фінансових вимог банку повинні відповідати розміру і строку його зобов'язань. Кожна група пасивів за розміром і умовами розміщення повинна відповідати своєму класу активів. Це означає, що керовані зобов'язання є основою для цільового програмного кредитування, а короткострокові зобов'язання – основою для торгівлі на ринку «коротких грошей». Збереження такого співвідношення між джерелами ресурсів та їх розміщенням є основою фінансової стійкості банку. [7, с. 16].

Управління кредитним портфелем дозволяє збалансувати та стримувати ризик усього портфеля, контролювати ризик, притаманний конкретним ринкам, клієнтам, кредитним інструментам, позикам та комерційним умовам. Управління кредитним ризиком вимагає систематичного кількісного та якісного аналізу кредитного портфеля та роботи з проблемними кредитами.

Аналіз кредитного портфеля потребує вивчення його структури в розрізі груп ризику, рівня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників, а також вивчення динаміки кожної групи та сегментації кредитного портфеля.

Аналіз галузевої структури кредитів дає змогу визначити галузеву диверсифікацію кредитів порівняно з попередньою звітною датою. Галузева диверсифікація кредитних вкладень покликана сприяти розвитку пріоритетних галузей національної економіки.

Структурний аналіз проводиться для виявлення надмірної концентрації кредитного бізнесу в сегменті, що підвищує кредитний ризик.

У структурі банківських депозитів кредитний портфель розглядається як одиниця та складова активів банку, що характеризується показниками прибутковості та відповідним рівнем ризику. Структуру кредитного портфеля банку можна вважати задовільною, якщо питома частка незабезпечених, сумнівних, прострочених і пролонгованих кредитів не перевищує 50%. Прибутковість і ризик є ключовими параметрами управління кредитним портфелем банку. Співвідношення цих показників визначає ефективність кредитної діяльності банку.

Основною метою процесу управління кредитним портфелем банку є забезпечення максимальної прибутковості при заданому рівні ризику

Внутрішній контроль банку за якістю кредитного портфеля та факторами ризику

є одним із найважливіших напрямків внутрішньої роботи банку. Іншими

словами, аналітичний внутрішньобанківський контроль необхідно розглядати як

систему контролю факторів ризику та як інструмент прогнозування та реалізації

ефективної грошово-кредитної політики банку.

З метою недопущення погіршення якості кредитного портфеля внаслідок

концентрації окремих видів кредитів, у тому числі в залежності від періодичності

діяльності, банк повинен оперативно визначати зростання ризику та коригувати

балансову вартість кредитів шляхом створення спеціальних резервів для

покриття можливого збитку.

Для цього він розробляє основну стратегію кредитної політики, керуючись

метою своєї діяльності, рівнем розвитку банківської установи, контрольованою

часткою на кредитному ринку та визначає пріоритети у формуванні кредитного

портфеля від точки зору загальної мети: максимізація ефекту від кредитних

вкладень.

НУБІП України

РОЗДІЛ 2

ДИНАМІКА ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1 Фінансово-економічний аналіз діяльності комерційного банку АТ «Сенс Банк»

Акціонерне товариство «Сенс Банк» (надалі – Банк) зареєстрованого Національним банком України 24 березня 1993 року за № 158. Банк є резидентом України. Банк створено у формі відкритого акціонерного товариства, акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства лише в межах належних їм акцій. Наступні акціонери володіли істотною часткою участі в банку на кінець звітного періоду:

ABN Ukraine Limited (Темістоклес Дерві, 5, Еленіон Білдінг, 2-й поверх, п/с 1066, Нікосія, Кіпр) – пряма частка в розмірі 80,1014% статутного капіталу Банку, материнської компанії Банку та є найбільший іноземний інвестор банку. Про цього акціонера ABN Holdings S.A. (Люксембург) опосередковано причетний до банку у розмірі 80,1014% статутного капіталу Банку;

У 2019 році зміну власності акцій, що володіють 10 і більше відсотками голосуючих акцій, не було. Керівництво банку не володіє акціями. Кінцевими власниками банку є три фізичні особи: п. Михайло Фрідман, Герман Хан, Олексій Кузьмічов. Для кожної з фізичних осіб немає окремої особи. Влада контролю в банку або вирішальний вплив на керівництво банком. Стратегічною метою банку є розвиток великого універсального банку, що працює в усіх сегментах. Основною діяльністю банку є надання банківських послуг юридичним і фізичним особам на всій території України, зокрема залучення коштів, вкладів, надання кредитів і позик, інвестування в цінні папери, здійснення грошових переказів по всій території України та за її межами, а також обмін валюти операції.

Діяльність Банку регулюється банківською ліцензією № 61 від 5 жовтня 2011 року на право надання банківських послуг та Генеральною ліцензією № 61

від 5 жовтня 2011 року на право здійснення валютних операцій. З 2 вересня 1999 року банк є постійним учасником Фонду захисту вкладів фізичних осіб.

На кінець 2019 звітного року до системи банку входили головний офіс та 97 відділень, які надають послуги в різних регіонах України та забезпечують їх діяльність (у 2018 році – головний офіс та 95 відділень). Станом на 31 грудня 2019 року загальна чисельність працівників банку становила 5722 особи, а на 31 грудня 2018 року – 5355 осіб.

Незважаючи на те, що українська економіка визнана ринковою, вона все ж має деякі риси, більш характерні для перехідної економіки. Її особливості включають, серед іншого, валюту, яка не є вільно конвертованою за межами країни, обмеження та контроль у валютному секторі, відносно високу інфляцію та високі відсоткові ставки. Стабільність української економіки значною мірою залежатиме від політики та заходів уряду, спрямованих на реформування адміністративно-правової системи та економіки в цілому. Тому банківські операції в Україні пов'язані з ризиками, нехарактерними для країн з розвинутою економікою.

На українську економіку впливають ринкові коливання та зниження темпів економічного розвитку світової економіки. Світова фінансова криза призвела до нестабільності на ринках капіталу, значного погіршення ліквідності банківського сектору та посилення умов кредитування, а також значну девальвацію національної валюти щодо основних валют. Позичальники банку також відчули на собі вплив кризи, що, в свою чергу, вплинуло на їх спроможність погашати борги. Оскільки значну частину кредитів було надано в іноземних валютах, девальвація гривні щодо цих валют у 2014–2015 роках суттєво негативно вплинула на спроможність позичальників обслуговувати ці кредити. Зовнішні умови для функціонування української економіки у 2019 році були несприятливими.

У 2019 році український банківський сектор зіткнувся з серйозними виробуваннями щодо курсової стабільності та достатньої ліквідності.

Податкове, грошове та митне законодавство України часто допускає різні тлумачення та зміни. Труднощі, з якими стикаються банки в Україні, включають необхідність подальшої розробки законодавства про банкрутство, типові процедури реєстрації та використання застави, інші недоліки законодавства та оподаткування.

Майбутній економічний розвиток України залежить як від зовнішніх факторів, так і від дій уряду, спрямованих на підтримку зростання та впровадження змін у правовій, регуляторній та податковій сферах. Керівництво вневне, що вживає всіх необхідних заходів для підтримки стабільної роботи та розвитку Банку.

Розраховуємо фінансову стійкість банку за п'ять років порівняно з базовим 2021 роком (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Аналіз прогнозованих показників прибутковості та рентабельності АТ «Сенс Банк»

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2026 рік
Норма прибутку на капітал (REO),%	12,00	14,4	17,28	20,73	24,87	29,84
Рентабельність активів (ROA),%	1,18	1,41	1,69	2,02	2,42	2,90
Чистий спред, %	62,71	75,25	90,30	108,36	130,03	156,03
Чиста процентна маржа, %	4,66	5,59	6,70	8,04	9,64	11,56
Рівень іншого операційного доходу, %	1,04	1,24	1,48	1,77	2,12	2,54
Адекватність капіталу, %	0,09	0,10	0,12	0,14	0,16	0,19
Рентабельність банку, %	12,00	14,40	17,28	20,73	24,87	29,84
Рентабельність статутного капіталу, %	4,01	4,81	5,77	6,92	8,30	9,96
Мультиплікатор, %	10,14	12,16	14,59	17,50	21,00	25,2

Джерело: складено автором на основі [1; 22]

При позитивних перспективах стратегічного розвитку рентабельність активів АТ «Сенс Банк» до 2026 року зросте до 29,84%, цей показник говорить про збільшення чистого прибутку в майбутньому. Рентабельність активів банку зросте до 2,90%, що підвищить ефективність використання ресурсів банку.

Чистий серед у 2026 році зросте до 156,03%.

Та, відповідно до довгострокового прогнозу, визначає високу конкурентоспроможність банку порівняно з іншими фінансовими установами. За прогнозами, чиста процентна маржа становитиме 11,56% і буде показником ефективного використання активів банку. Очікується поступове зростання прибутковості банку до 2026 року (у 2021 р. – 12,00%; 2022 р. – 14,40%; 2023 р. – 17,28%; 2024 р. – 17,28%; 2025 р. – 24,87%; 2026 р. – 29,84%). Також прогнозується збільшення статутного капіталу на 9,96% у 2026 році.

Можна зробити висновок, що прибутковість банківського фонду підвищиться за рахунок зростання прибутку. Отже, згідно з прогнозами очікуваного сценарію розвитку, АТ «Сенс Банк» вийде зі складної ситуації воєнного стану та досягне продуктивних результатів.

2.2 Аналіз структури кредитного портфелю комерційного банку АТ «Сенс Банк»

Кредитний портфель включає всі кредити, які банк надає своїм клієнтам, а також низку інших активних операцій. Кредитний портфель включає: кредити підприємствам і фізичним особам (крім кредитів банкам); кредити іншим банкам; Позики центральним і місцевим органам влади та іншим бюджетним установам; Депозити розміщені в інших банках; Позики надаються через переказні векселі; Гарантії, поруки, підтверджені акредитиви; інші активні операції, за якими передбачається отримання майбутнього доходу та за якими у банку можуть бути претензії до контрагентів. При аналізі кредитного портфелю банку вирішуються наступні завдання. визначаються ступінь і характер концентрації ризику кредитного портфелю, його відповідність зовнішньому хеджуванню та достатність створених резервів для покриття фактичних і

потенційних збитків, оцінюється адекватність кредитного ризику розрахункового розміру прибутку. Для зниження кредитного ризику визначається кредитоспроможність позичальників, проводиться аналіз ефективності кредитних операцій, що дає змогу вибрати оптимальний варіант розподілу ресурсів.

Аналіз кредитного портфеля в системі управління банком дає можливість обрати варіант раціонального розміщення ресурсів, напрямки кредитної політики банку [40].

Кредитний бізнес банку формує його кредитний портфель, який являє собою сукупність усіх кредитів, наданих банком для отримання доходу. Якість кредитного портфеля банку відображає відповідність структури його кредитних вкладень основним принципам діяльності кредитної організації щодо забезпечення повернення, своєчасності та видачі коштів, виділених у тимчасове користування. Ці параметри в загальному характеризують ступінь

Кредитний ризик і прибутковість кредитного бізнесу банку, які є стратегічними завданнями його кредитної політики [20].

Рентабельність кредитного портфеля — це прибутковість одиниці активів, вкладених у кредити за певний період часу. Ризик кредитного портфеля – це ступінь ймовірності того, що відбудуться події, за яких банк понесе збитки, спричинені кредитами, які є складовими портфеля [15].

Управління кредитним портфелем дозволяє збалансувати та стримувати ризик усього портфеля, а також контролювати ризик, притаманний конкретним ринкам, клієнтам, кредитним інструментам, позикам та комерційним умовам.

Аналіз кредитного портфеля потребує вивчення його структури за групами ризику, за термінами, за ступенем забезпеченості, за галузевою структурою (аналіз за галузями економіки), за формами власності позичальників тощо, а також за динамікою кожної групи сегментація кредитного портфеля [14].

Дослідження банківської кредитоспроможності соціально-економічної системи держави має базуватися на її комплексному науково-практичному аналізі. Без такого аналізу неможливо сформулювати пропозиції та рекомендації щодо збільшення обсягів кредитування та пошуку нових напрямів кредитних інвестицій.

Розглянемо докладніше та проаналізуємо кредити та заборгованість клієнтів АТ «Сенс Банк». Структуру кредитів наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Структура кредитного портфелю АТ «Сенс Банк» за період 2019-2022 рр.

Вид кредиту	2019		2020		2021		2022	
	Сума,	Питома	Сума,	Питома	Сума,	Питома	Сума,	Питома
	тис. грн.	вага, %	тис. грн.	вага, %	тис. грн.	вага, %	тис. грн.	вага, %
Кредити, що надані органами державної влади та місцевого самоврядування	750006	3,27	769845	3,35	650000	3,18	-	-
Кредити, що надані юридичним особам	17390106	75,9	16845110	73,23	13426318	65,83	16120859	72,51
Кредити, що надані за операціями «репо»	-	-	19949	0,08	-	-	80450	0,36
Кредити, що надані фізичним особам - підприємцям	36530	0,15	724653	3,15	763218	3,74	16879	1,88
Іпотечні кредити фізичних осіб	575540	2,51	1494000	6,49	1386341	6,79	886972	3,99
Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	4188313	18,28	1862935	8	2644556	11,8	4047104	18,20
Інші кредити, що надані фізичним особам	-	-	1285018	5,58	1523872	7,47	679413	3,06
Інші кредити, що надані фізичним особам	-	-	1285018	5,58	1523872	7,47	679413	3,06
Усього кредитів	22907595	100	23001510	100	20394305	100	22231677	100

Джерело: складено автором на основі [38]

До складу кредиту входять кредити, надані фізичним особам на поточні потреби. У 2019 році цей показник становив 18,3%, у 2020 році впав до 8%, а у 2022 році зріс до 18,20%.

Що стосується аналізу структури кредитів за умовами користування, то в АТ «Сенс Банк» за досліджуваний період вона дещо змінилася. Питома вага короткострокових кредитів у 2022 році порівняно з 2021 роком зросла на 3,3%, водночас частка довгострокових кредитів скоротилася на 3,3%.

У 2019 році найбільші обсяги кредитів були надані підприємствам обробної промисловості (16,6%), торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (18,7%), операцій з нерухомим майном, оренди, інжиніринг та надання послуг підприємцям (20,8%), кредити фізичним особам (21,7%).

Значна частка банківських кредитів була також на фінансову діяльність (10,4%) та державне управління (3,4%).

Підприємства реального сектору перелчених галузей економіки отримали 20 051,335 тис. грн. банківських кредитів, що становить 91,62% від загальної суми кредитів, наданих банками підприємствам реального сектору у 2019 році.

Загалом понад 90% кредитів отримали підприємства торгівлі та сфери послуг, виробничі підприємства, підприємства, що здійснюють операції з нерухомим майном та лізинг, підприємства, що надають кредити фізичним особам, а також фінансової діяльності та державного управління.

У 2020 році порівняно з 2019 роком зросла частка кредитів підприємствам переробної промисловості (на 1,5%), торгівлі (на 1,6%), виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (на 0,8%) та кредитів фізичним особам (на 1,7%)

Проаналізуємо структуру кредитів АТ «Сенс Банк» за секторами економіки. Обсяги та структуру банківських кредитів підприємствам реального сектору економіки у розрізі галузей економіки наведено в таблиці 23.

НУБІП України

Таблиця 2.3

Структура кредитного портфеля АТ «Сенс Банк» за видами економічної діяльності за 2019-2022рр.

Вид економічної діяльності	2019		2020		2021		2022	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги	243083	1,1	242759	1,0	400362	2,0	878181	4,0
Добувна промисловість	134001	0,6	129626	0,6	1078517	5,5	1048475	4,7
Переробна промисловість	3628698	16,6	4226919	18,1	612403	3,1	1134142	5,1
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	454398	2,1	665417	2,9	517296	2,6	1788791	8,0
Будівництво	557623	2,6	777078	3,3	2464679	12,5	1942165	8,7
Машинобудування	-	-	-	-	387470	2,0	565112	2,6
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів в особистого вжитку	4099404	18,7	4744206	20,3	1773680	9,0	1308043	5,9
Діяльність транспорту та зв'язку	398370	1,8	298117	1,3	1443860	7,3	962579	4,4
Військово-промисловий комплекс і авіабудування	-	-	-	-	117958	0,6	86272	0,4
Фінансова діяльність	2280244	10,4	1928937	8,3	3224147	16,3	3641968	16,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємствам	4546192	20,8	4116898	17,6	-	-	-	-
Державне управління	750006	3,4	769845	3,3	916995	4,6	1893702	8,5
Кредити фізичним особам	4746791	21,7	5460699	23,4	6317986	32,0	6030368	27,1
Інші	47325	0,2	24736	0,1	489602	2,5	951879	4,2
Усього	21886135	100	23385237	100	19744955	100	22231677	100

Джерело: [38]

Частка кредитів іншим галузям економіки зменшується, хоча й незначною мірою. У 2021 році найбільші обсяги кредитів надано на будівництво (12,48%) у галузі; Ремонт автомобілів, побутових виробів та особистих речей (8,98%), діяльність транспорту та зв'язку (7,31%), фінансова діяльність (16,32%), кредити фізичним особам (32%). У 2021 році найбільші обсяги кредитів припадали на будівельну галузь (8,7%), державне управління (5,9%) і торгівля; Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (8,98%), фінансова діяльність (16,4%), кредити фізичним особам (27,1%).

Загалом можна відзначити, що комерційні та сервісні підприємства, обробна промисловість, видобувна промисловість, компанії, які практично однакову частку банківських кредитів підприємствам реального сектора економіки протягом останніх чотирьох років залучили компанії, що здійснюють операції з нерухомим майном та оренду, кредитування фізичних осіб, будівельні організації, фінансову діяльність та державне управління.

Для вимірювання рівня ризику існують критерії, які дають змогу кількісно визначити прийнятний для банку ризик. Такими критеріями є, зокрема, встановлені НБУ економічні нормативи, які слугують мінімізації рівня ризику та є обов'язковими для всіх банків [42].

Згідно з Постановою Національного банку України про порядок регулювання діяльності банків в Україні нормативи кредитного ризику [46] включають: Н7 – норматив максимального розміру на одного контрагента (не більше 25%); Н8 – Норматив великого кредитного ризику (не більше 8 регулятивного капіталу); Н9 – норматив максимального розміру кредитів і гарантій, що надаються інсайдеру (не більше 5%), Н10 – норматив максимального розміру кредитів і гарантій, що надаються інсайдерам (не більше 30%).

Оцінка та аналіз структури кредитного портфеля шляхом визначення ступеня прибутковості та ризику надає банківським установам можливість коригувати власну кредитну політику та змінювати структуру кредитного портфеля.

НУБІП України

Таблиця 2.4

Нормативи кредитного ризику АТ «Сенс Банк»

Роки	Нормативи			
	Н 7	Н8	Н9	Н10
2020	21,01	210,84	3,6	4,3
2021	20,84	214,06	0,11	0,48
2022	21,05	217,03	1,9	2,6

Джерело: [38]

Як видно з розрахунків (табл. 2.4) у період 2020-2022 рр. ПАТ «Сенс Банк» виконував зазначені нормативи.

Досягнення стратегічних цілей кредитної політики банку неможливе без управління кредитними ризиками та забезпечення якості кредитного портфеля. З метою підвищення ефективності кредитної діяльності банку вважаємо за необхідне звернути увагу на вдосконалення кредитної політики банку, оптимізацію власного кредитного портфеля шляхом вдосконалення його структури за рахунок зменшення частки нетипових кредитів; ввести обмеження на концентрацію кредитного портфеля; проводити регулярні та повні перевірки кредитної документації, яка надає достовірну інформацію про поточний стан клієнта та перспективи його розвитку; підвищення навичок банківського персоналу для ефективного контролю та аудиту кредитного процесу.

Основним напрямом мінімізації кредитного ризику банку слід вважати ефективне управління кредитним портфелем банку, що є актуальним завданням вдосконалення усієї системи управління банківським кредитним портфелем.

Кредити та заборгованість клієнтів є головним джерелом отримання доходів банком. За даними таблиці 2.5 можна проаналізувати структуру та динаміку активів АТ «Сенс Банк»

Таблиця 2.5

Аналіз структури і динаміки активів АТ «Сенс Банк» за 2020-2021 рр

Показники	Станом на 01.01.20 р.		Станом на 01.01.21 р.		Зміни за період		Зміна питомі ваги, %
	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	Абсол. відх.	Віднос. відх., %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти	3870,886	4,64	4816,954	4,72	1654,90	74,68	1,64
Кошти банках	14845,996	17,80	7618,215	7,47	5124,125	52,71	4,64
Інвестиції, наявні для продажу	10073,668	12,08	33569,706	32,91	1416,301	16,36	0,36
Кредити, надані клієнтам	51337,576	61,54	52179,567	51,13	877,644	1,74	-6,78
Основні засоби нематеріальні активи	2985,175	3,58	3450,559	3,38	519,10	21,05	0,24
Інші активи	251,897	0,36	297,097	0,29	-83,31	-24,85	-0,10
Всього активів	83415,788	100,00	102007,12	100,00	9559,335	12,94	

Відповідно до таблиці 2.5 за 2021 рік активи зросли на 9 559,335 млн грн або на 12,94% за рахунок збільшення обсягу наданих кредитів на 877,644 млн грн. Кредити, надані клієнтам, мають найбільшу питому вагу в структурі активів і становлять 61,54% від загального обсягу активів. Це свідчить про правильну кредитну політику банку.

Необхідно проаналізувати зміни в структурі кредитного портфеля АТ «Сенс Банк» за період дослідження в таблиці 2.6.

Як видно з таблиці 2.6, кредитний портфель банку збільшився на 841,99 тис. грн. або на 1,64% за рахунок збільшення обсягу кредитів, наданих юридичним особам на 836,94 тис. грн. (або 1,74%). Також зросли кредити фізичним особам на 1,74%, тобто. близько 40 704 000 грн.

Розрахункові показники динаміки кредитних операцій банку наведені в таблиці 2.7.

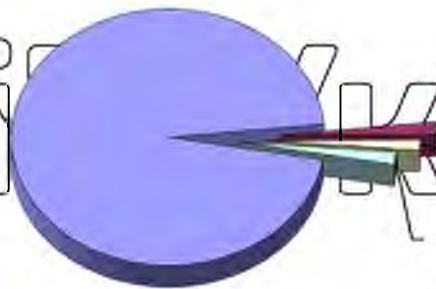
НУБІП України

Таблиця 2.6
Динаміка і структура кредитного портфеля АТ «Сенс Банк» за період за 2020-2021 рр

Показники	Станом на 01.01.20 р.		Станом на 01.01.21 р.		Зміни за період	
	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	Абсол. відх.	Віднос. відх., %
1	2	3	4	5	6	7
Кредити юр. особам	48983,432	95,4	49466,24	94,8	482,81	-0,6
Кредити фіз. особам	2354,144	4,6	2713,33	5,2	359,19	0,6
Усього кредит. портфель, тис. грн.	51337,576	100	52179,567	100	841,99	1,64

Проаналізувавши динаміку кредитного бізнесу за даними кредитного портфеля, з'ясувалося, що найбільшу питому вагу в кредитному портфелі банку займають кредити юридичним особам у 2020-2021 роках, обсяг яких становить 48 146,492 тис. грн. та 48 983 432 тис. грн. відповідно. Найменша частка припадає на кредити фізичним особам – підприємцям, лише 2 313 440 тис. грн. та 2 354 144 тис. грн. відповідно. Резерви під заборгованість за кредитами зросли у звітному році майже на 2,56%, а обсяг кредитного портфеля – на 1,76%

Частка поточних і незнецінених кредитів, %;
95,56

Частка прострочених незнецінених кредитів, %;
1,6

Частка сумнівних знецінених кредитів, %;
1,6

Частка безнадійних знецінених кредитів, %;
1,24

Рис. 2.3 Структура знеціненості кредитів, наданих юридичним особам в АТ «Сенс Банк» у 2020 році

НУБІП України

Таблиця 2.7

Динаміка кредитних операцій АТ «Сенс Банк» за 2020-2021 рр

	Найменування статті	Станом 01.01.2020	Станом на 01.01.2021	Абсолютна зміна, тис.грн.	Темп рост, %	Темп прирос, %
1	Кредити юридичним особам	48146,492	48983,432	836,94	101,74	1,74
2	Кредити фіз. особам - підприємцям	2313,440	2354,144	40,70	101,76	1,76
3	Споживчі кредити фізичним особам	1969,312	1857,883	-111,43	94,34	-5,66
4	Іпотечні кредити фізичних осіб	1105,732	1299,617	193,89	117,53	17,53
5	Автокредити	628,790	531,334	-97,46	84,50	-15,50
6	Інші споживчі кредити	444,919	404,157	-40,76	90,84	-9,16
7	Інші кредити фізичним особам	319,850	471,563	151,71	147,43	47,43
8	Резерв під знецінення кредитів	(2155,163)	(2210,410)	55,247	102,56	2,56

Структура знеціненості кредитів, наданих юридичним особам в АТ «Сенс

Банк» у 2020 -2021рр. наведена структурними діаграмами на рис. 2.3 -2.4:

- Обсяг поточних та незнецінених кредитів юридичним особам збільшився з 48,5 млрд. грн. до 65,5 млрд грн. (31.12.2020), тобто майже в 1,5 рази, при цьому частка поточних і незнецінених кредитів у портфельному сегменті (без урахування резервів) зростає з 95,56% на 31.12.2019 до 96,61% на 31.12.2020;

- Обсяг прострочених неоцінених кредитів юридичним особам збільшився з 81,2 млн. грн. (31.12.2020) до рівня 87,7 млн. грн. (31.12.2021);

- Зменшився обсяг сумнівних та безнадійних кредитів юридичним особам з 0,144 млрд. грн. (31.12.2020) до рівня 0,141 млрд. грн. (31.12.2021), під час:

а) Сума знецінених кредитів, погашення яких є сумнівним, зменшилася з 658,3 млн. грн. до рівня 213,7 млн. грн.;

б) Обсяг непрацюючих кредитів збільшився з 782,9 млн. грн. до рівня 1204,3,6 млн. грн.;

в) Загальна частка цих кредитів у портфельному сегменті зменшилася з 2,84% до 2,09% станом на 31 грудня 2021 року.

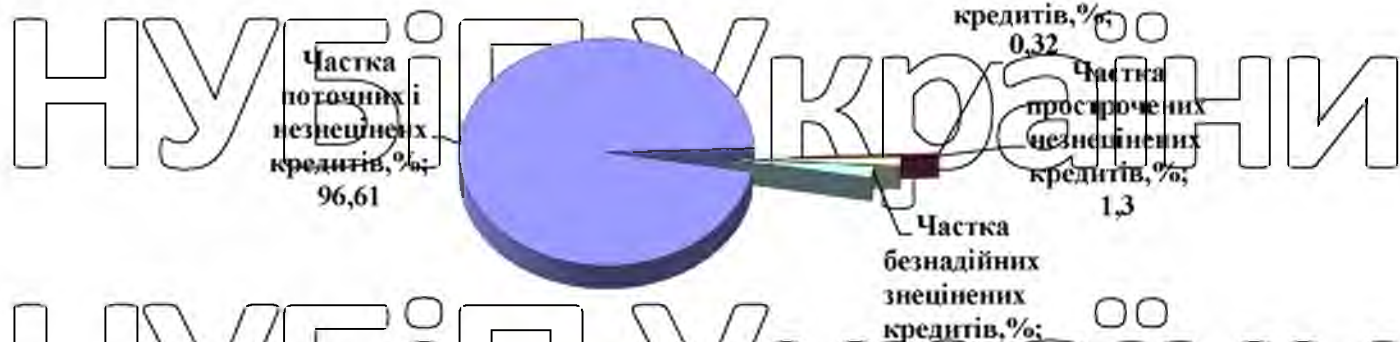

Рис 2.4 Структура знеціненості кредитів, наданих юридичним особам в АТ «Сенс Банк» у 2021 році

Як видно з аналізу структури знецінення споживчих кредитів, наданих фізичним особам у ПАТ «Альфабанк» у 2020-2021 роках, за допомогою структурних діаграм на рис. 2.5 – 2.6:

Обсяг поточних і непрацюючих споживчих кредитів фізичним особам зріс з 4,84 млрд. грн. (31.12.2019) до рівня 7,46 млрд. грн. (31.12.2021), тобто майже в 1,5 рази, при цьому частка поточних і непрацюючих споживчих кредитів у портфельному сегменті (без урахування резервів) зросла з 69,23% на 31.12.2020 до 55,44% на 31.12.2019, загалом у 2019 рік

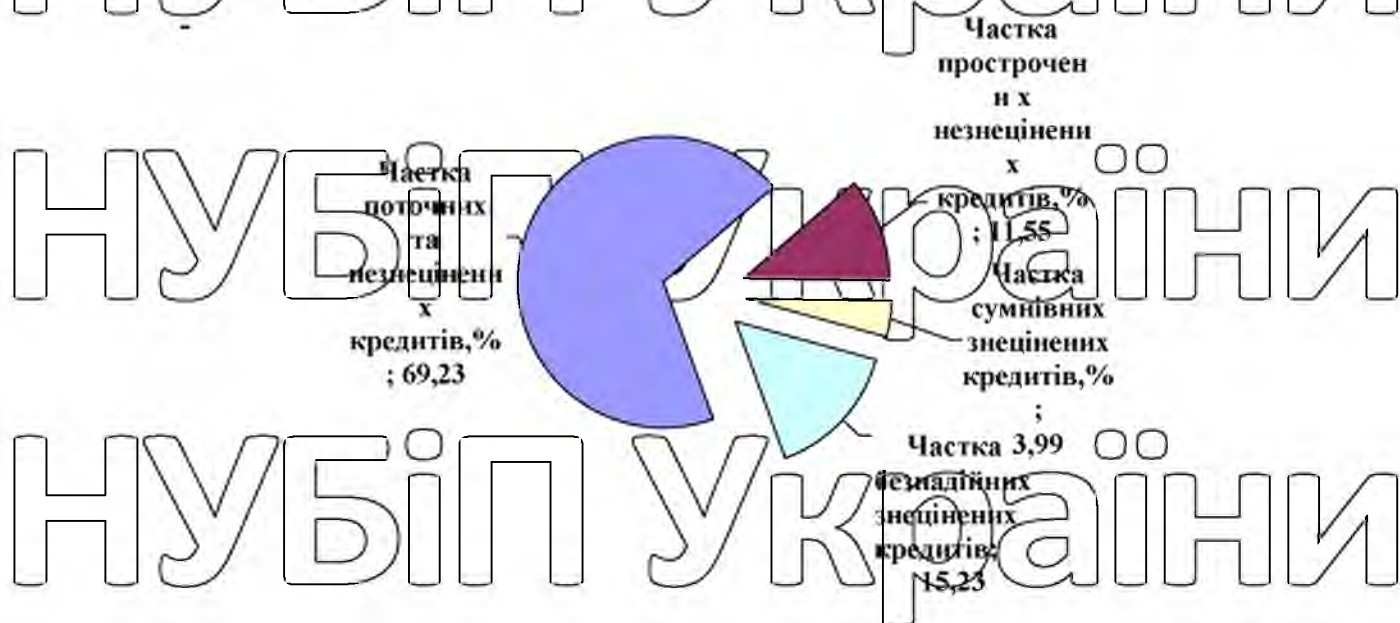

Рис. 2.5 Структура знеціненості споживчих кредитів, наданих фізичним особам в АТ «Сенс Банк» у 2020 році

Рис. 2.6 Структура знеціненості споживчих кредитів, наданих фізичним особам в АТ «Сенс Банк» у 2021 році

Обсяг прострочених нецініених споживчих кредитів (фізичним особам) збільшився з 810,5 млн. грн. (31.12.2020) до рівня 244,1 млн. грн. (31.12.2021), а частка прострочених нецініених споживчих кредитів у портфельному сегменті (без урахування резервів) знизилася з 11,55% на 31.12.2020 до 1,8% на 31.12.2021;

Обсяг сумнівно непрацюючих споживчих кредитів фізичним особам зріс з 279,5 млн. грн. (31.12.2020) до рівня 464,9 млн. грн. (31.12.2021), при цьому частка цих кредитів у портфельному сегменті зросла з 3,99% до 34,56% на 31.12.2021;

Обсяг проблемних споживчих кредитів фізичним особам збільшився з 1,07 млрд. грн. (31.12.2020) до рівня 1,1 млн. грн. (31.12.2021), при цьому частка цих кредитів у портфельному сегменті зросла з 1,55% до 8,17% на 31.12.2021.

2.3 Порівняльна оцінка чинників кредитної політики комерційних банків та їх вплив на ціну банківського кредиту

На нашу думку, доцільно виділити основні зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на формування кредитної політики керівництвом банку [31].

Таким чином, до зовнішніх факторів впливу відносяться:

По-перше, загальний стан і динаміка економічного розвитку країни, які визначають можливості активізації кредитної діяльності банків у цьому плані.

Показники обсягу валового внутрішнього продукту та тенденції його майбутніх змін. Це формування ринкового середовища, що визначає попит суб'єктів ринку на товари, роботи і послуги, а також підприємств, які їх виробляють, - на основні фактори виробництва, в тому числі капітал, що визначає попит на банківські кредити. Слід мати на увазі, що в період кризових явищ на фінансових ринках традиційні для ринкових відносин причинно-наслідкові зв'язки не діють щодо зміни фаз економічного циклу та кредитоспроможності, банки повинні проводити свою кредитну політику з особливою ретельністю, щоб уникнути інвестицій у потенційно збиткові проекти та ризик банкрутства.

По-друге, фінансова політика уряду, яка через значний дефіцит бюджету та низьке виконання бюджету впливає на структуру кредитного портфеля банків, що суттєво деформує структуру фінансового ринку країни та призводить до переміщення кредитування від банків до реального сектору. до державного боргу.

По-третє, монетарна політика ЦБ, яка визначає кредитоспроможність комерційних банків з точки зору впливу основних інструментів валютного регулювання на їх ресурсну базу.

По-четверте, рівень інфляції в країні, який є Важливий макроекономічний фактор, що визначає структуру кредитних операцій комерційних банків як за умовами, так і за видами валют з урахуванням умов підтримки стабільності національної грошової одиниці.

Оскільки невизначеність щодо перспектив економічного розвитку та майбутньої динаміки цін суттєво підвищує ризик, пов'язаний із довгостроковими інвестиціями в національній валюті, що об'єктивно впливає на кредитні операції, у структурі яких поступово починають переважати валютні кредити.

Крім того, чим вищий рівень інфляції в країні, тим менша частка довгострокових кредитів у кредитному портфелі, що негативно впливає на інвестиційну активність та забезпечення сталого економічного зростання.

По-п'яте, умови підприємницької діяльності, що визначають можливості оптимальної організації кредитних операцій банківських установ з урахуванням специфіки господарського середовища, в якому вони функціонують протягом даного історичного періоду. Бо від створення таких умов на законодавчому рівні залежить захист інтересів як кредиторів, так і позичальників, що може бути досягнуто через відповідні нормативні закони про банкрутство, заставу, іпотеку та їх активне застосування на практиці.

Внутрішні фактори впливу визначаються якістю менеджменту банку, рівнем управління його фінансами, підприємницькими якостями та досвідом персоналу, а тому є більш регламентованими з точки зору врахування при розробці кредитної політики. Ці фактори впливу повинні включати

По-перше, рівень власного капіталу банку, який визначає здатність банківської установи здійснювати кредитні операції в умовах встановлених ЦБ нормативів регулювання ліквідності, насамперед кредитного ризику. Тому рівень капіталізації повинен відповідати характеру та масштабам операцій, які здійснюють банки. Низька достатність капіталу банку означає надмірну концентрацію ризику в банківській діяльності, обмеження спектру фінансових послуг та збільшення витрат на їх надання. Втрата капіталу робить банк нездатним функціонувати та може призвести до банкрутства. На сьогоднішній день в Україні не створено сприятливих адміністративних, податкових та економічних умов для інвестицій у банківський капітал, що призводить до того, що темпи їх зростання нижчі за приріст банківських активів.

Тому при розробці концепції формування кредитної політики комерційні

банки повинні враховувати ряд заходів щодо збільшення власного капіталу (здійснення додаткової емісії, капіталізація прибутку, залучення зовнішніх інвестицій, концентрація шляхом активізації злиттів і поглинань).

По-друге, структура та обсяг залучених ресурсів, які кількісно та якісно безпосередньо впливають на структуру та обсяг кредитної діяльності банку, оскільки від обсягу коштів, що розподіляються за різними видами, залежить здатність банківської установи надавати кредити, залучених зобов'язань.

Можливості реалізації ефективної кредитної політики комерційних банків щодо забезпечення фінансування великих інвестиційних проектів та суттєвих зрушень у розвитку реального сектору визначаються здатністю акумулювати достатній обсяг довгострокових ресурсів.

По-третє, досвід і кваліфікація банківського персоналу, які впливають на умови роботи комерційного банку в цілому та на ефективність його кредитних операцій зокрема. Професіоналізм співробітників банку можна вважати однією з вирішальних умов забезпечення його конкурентоспроможності на ринку, що виражається в якості кредитної діяльності. Тому при розробці концепції кредитної політики необхідно враховувати такі важливі аспекти, як підбір спеціалістів, формування необхідних професійних якостей, розстановка кадрів, шляхи підвищення ефективності кадрової роботи, постановка роботи, завдань сфері кредитування та контролю за ними. Виконання. На практиці досвід і кваліфікація банківських працівників визначають здатність банку реалізовувати стратегічні цілі кредитної політики, що пов'язано з наявністю у працівників банку необхідних знань і практичних навичок для правильної організації кредитного процесу та запобігання наслідкам кризових явищ [17].

Одне з центральних місць у маркетинговій системі українських банків сьогодні займає цінова політика та ціноутворення власних банківських продуктів. Ціноутворення банківських кредитів є визначальною частиною маркетингової політики, оскільки кредити складають близько 50% сукупних банківських активів і забезпечують 2/3 усіх доходів [11].

Кредитна операція – це акт комерційного продажу грошових коштів протягом певного часу, а в умовах ринкових відносин процент є об'єктивним супутником кредиту, його конститутивною ланкою. Зміна загальної процентної ставки за активними операціями банку є одним із шляхів підвищення прибутковості банку [33].

Процент виражає споживну вартість позикового капіталу і є частиною додаткової вартості, яку позичальник сплачує власнику цього капіталу [18]. При визначенні конкретного рівня відсоткової ставки комерційний банк повинен враховувати, що відсоткова ставка за кредитом повинна становити:

- 1) достатньо високий для отримання доходу від кредиту та компенсації всіх ризиків;
- 2) достатньо низький, щоб клієнт міг успішно погасити кредит;
- 3) повністю покрити витрати залучених коштів;
- 4) Зацікавити клієнтів такою процентною ставкою, за якою вони б позичали в цьому конкретному банку [35].

Ціна банківських послуг формується під впливом багатьох факторів. До основних факторів, що впливають на рівень відсоткової ставки, належать [43]:

- 1) облікова ставка Національного банку України;
- 2) середня процентна ставка, яку банк сплачує за кошти, що містяться у вкладах;
- 3) середня процентна ставка за міжбанківським кредитом;
- 4) ступінь ризику, з яким стикається комерційний банк, залежно від строку, на який надається кредит, виду та характеру кредиту та забезпечення;
- 5) попит і пропозиція, що склалися на кредитному ринку;
- 6) структура кредитних ресурсів банку;
- 7) стабільність грошового обігу в країні;
- 8) Нормативно-правова база.

На кінець 2019 року відсоткові ставки за нецільовими кредитами готівкою терміном на 1 рік серед 8 банків-лідерів коливалися від 45,09% («ВТБ Банк») до 66,46% («Дельта Банк») [49].

Можна припустити, що банк «Київська Русь» дотримується стратегії завоювання частки ринку шляхом надання кредитів пенсіонерам під нижчий відсоток. Слід зазначити, що цей банк вимагає наявності поручителя, що знижує ризик неповернення кредиту.

Натомість Дельтабанк дотримується агресивної стратегії та встановлює дуже високі кредитні ставки (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Ставки за споживчими кредитами банків станом на кінець 2019 р.

Банк	Строк, років	Реальна ставка, річних	Суми, тис. грн.	Поручитель
Credit Agricole (ІНДЕКС- БАНК)	1	50,88%	1-25, до 6 офіц. з/п	Не обов'язковий
VAB Банк	1	57,63%	1-30	Не обов'язковий
Сенс Банк	1	52,64%	5-20	Не обов'язковий
ВТБ Банк	1	45,09%	5-25 (без поручителя), 25-50 під поручительство	Не обов'язковий
Дельта Банк	1	66,46%	0-10	Не обов'язковий

Джерело: [49]

Своєрідною «ціною» кредиту є банківський відсоток. Видача кредиту забезпечує покриття витрат банку, пов'язаних із сплавою відсотків за залучені кошти, повне покриття операційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням кредитних операцій, а також отримання прибутку для збільшення коштів для кредитування та використання інших власних потреб.

Питання про механізм отримання прибутку комерційним банком більшою мірою вирішується через формування ефективної системи ціноутворення на банківські кредити. Вибір методу ціноутворення залежить від стратегії і тактики конкретного банку. Стратегія банку може бути спрямована на отримання високого прибутку за рахунок високих цін або зниження вартості кредитних послуг, забезпечення стабільної клієнтської бази, підвищення конкурентоспроможності банку, завоювання частки ринку тощо [35].

Отже, визначаючи ціну банківського кредиту, необхідно враховувати, що кожен із методів має свої переваги та недоліки, а враховуючи високу конкуренцію, яка існує на ринку банківських послуг України, необхідна зміна чи ін. Фактор або їх комбінація можуть бути необхідними мати неочікуваний вплив на діяльність банку, а отже, і на фінансові результати банку. АТ «Сенс Банк»

РОЗДІЛ

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1 Стратегічні напрямки розвитку комерційного банку в управлінні кредитним портфелем під час військових дій

Необхідною умовою оптимізації процесу управління кредитним портфелем банку є визначення ключового параметра, який свідчить про правильність обраної стратегії здійснення комерційним банком кредитних операцій.

Враховуючи стратегічні цілі кредитної політики – забезпечення адекватної прибутковості та мінімізацію ризику. На нашу думку, необхідною умовою оптимального формування портфеля його кредитних вкладень з урахуванням загальної концепції процентної політики комерційного банку є встановлення комплексу заходів щодо мінімізації кредитного ризику для банку. весь комплекс кредитних операцій, які здійснює банківська установа, тобто. X. для самого кредитного портфеля. З таких позицій можливості процесу управління,

Метою оптимізації кредитного бізнесу на рівні всього банку є пряме завдання мінімізації кредитного ризику загального портфеля кредитних вкладень.

Слід зазначити, що поняття кредитного ризику, як воно зазвичай трактується в економічній літературі, насамперед спрямоване на відображення кредитних відносин банку з окремим позичальником, а не портфеля в цілому.

Наприклад, за визначенням професора В. В. Вітлінського, кредитний ризик – це сукупність можливих небажаних подій при виконанні фінансових угод, еуть яких полягає в неможливості виконання контрагентом банку взятих угодою зобов'язань [60, с.29]. Так само, з точки зору проф., на думку Л. О. Примосткого,

кредитний ризик – це невпевненість щодо того, чи зможе позичальник повністю та своєчасно виконати свої зобов'язання згідно з умовами кредитного договору [43, С. 134]. На думку професора А. М. Мороза, кредитний ризик – це ймовірність фінансових втрат внаслідок неповернення (несвоєчасного повернення)

НУВБІП УКРАЇНИ

основного боргу кредиторю та несплати відсотків за кредит [52, С. 313].

НУВБІП УКРАЇНИ

Національний банк України у своїх документах також визначає кредитний ризик як ризик невиконання позичальником (контрагентом банку) своїх зобов'язань за кредитними операціями (тобто ризик несплати позичальником відсотків та основної суми за кредитними операціями), з відступами від умов кредитного договору або взагалі без) [32].

НУВБІП УКРАЇНИ

Подібні підходи можна знайти і в роботах зарубіжних учених. Так, у праці професора Г. Г. Коробової під кредитним ризиком розуміється ризик неповернення боржником грошових коштів згідно з умовами кредитного договору [16, С. 687]. На думку Дж. М. Розенберга, кредитний ризик – це ризик можливого неповернення кредиту [49, С. 88]. Такий самий підхід можна знайти в книзі Р. Л. Міллера та Д. Д. Ван Хуза, які розглядають кредитний ризик як вид ризику, коли одна сторона виконує свої зобов'язання за угодою, а інша – ні, внаслідок чого кредитор виконує суму, на яку укладено договір [12, С. 416]. Так само в Базельських угодах про достатність капіталу кредитний ризик визначається як ризик невиконання зобов'язань контрагентом або, іншими словами, ризик контрагента.

НУВБІП УКРАЇНИ

Тому більшість авторів пов'язують поняття кредитного ризику з можливими втратами за конкретною кредитною операцією. Проте, на нашу думку, такий підхід суттєво звужує визначення кредитного ризику та унеможливує розкриття його природи. Нарешті, дана методика оцінки сутності кредитного ризику розглядає його виключно на рівні взаємовідносин комерційного банку лише з одним позичальником. Проте слід зазначити, що сукупність наданих Банком кредитів, що становлять його кредитний портфель, відображає ризик усієї кредитної діяльності Банку як такої. Тому, враховуючи предмет нашого дослідження, основну увагу слід зосередити на обґрунтуванні шляхів удосконалення методів управління кредитним ризиком саме на рівні всього кредитного портфеля банку.

НУВБІП УКРАЇНИ

У цьому контексті також застосовується ширше визначення кредитного ризику американського економіста Пітера Роуза, який розуміє під кредитним ризиком ймовірність того, що вартість частини активів банку, особливо кредитів,

знизиться або впаде до нуля [51, с. 142]. Однак і в цьому випадку не йдеться про поняття кредитного портфеля банку. Хоча несправомірно отожднювати кредитний ризик із неспроможністю конкретного позичальника виконати свої зобов'язання, це означає, що кредитний ризик для банку – це не лише дефолт

одного контрагента. З цієї точки зору більш прийнятним видається підхід П. Роуза. Оскільки практика відходу від загальної концепції до її конкретизації та деталізації, яку можна спостерігати у наведених вище визначеннях, призводить до виключення з розгляду факторів, які можуть спричинити економічні втрати, але не пов'язані з невдачею, а скоріше пов'язані до переоцінки вартості позиції (тобто виданої позики), що піддається кредитному ризику.

Тому, крім поширеного у вітчизняній та зарубіжній економічній літературі поняття індивідуального кредитного ризику окремого клієнта банку, видається необхідним сформулювати власне визначення, яке характеризує сукупний кредитний ризик, тобто ризик усього кредитного портфеля банку. Тому кредитний ризик портфеля банківських кредитів доцільно визначати як ймовірність знецінення або втрати активів банку.

пов'язані з кредитними операціями, що пов'язано з нераціональною структурою сукупних кредитних вкладень банку. Нераціональність такої структури пов'язана з дією ряду факторів, що підвищують ризики кредитного портфеля банку та ймовірність невиконання кредитних операцій. виплата основної суми та відсотків лише за окремими кредитами, а для цілих груп позичальників.

Зокрема, такими факторами можуть бути:

- Відсутність розробленої або задокументованої кредитної політики, яка б забезпечувала надійну основу для управління кредитом;

- відсутність обмежень щодо концентрації кредитного портфеля;

- надмірна диверсифікація, що призводить до погіршення якості управління через відсутність достатньої кількості висококваліфікованих спеціалістів зі знанням специфіки багатьох галузей економіки;

- надмірна централізація або децентралізація управління кредитними операціями;

НУБІП УКРАЇНИ

- недостатній аналіз галузі, виробничих характеристик та фінансового стану боржників;

- значна концентрація кредитних операцій Банку на секторах з високою чутливістю до змін макроекономічного середовища та політичної ситуації в країні;

НУБІП УКРАЇНИ

- значна частка нових та новозалучених клієнтів серед одержувачів банківських кредитів;

- неможливість збільшити вартість застави при погіршенні кредитної якості, тобто затримка їх повернення;

НУБІП УКРАЇНИ

- неповна кредитна документація, яка не дає достовірної інформації про поточний стан і перспективи розвитку клієнта;

- відсутність дієвого контролю за використанням кредиту та недостатні контакти з позичальниками та контроль за цільовим використанням кредиту;

НУБІП УКРАЇНИ

- значна частка кредитів від клієнтів, які відчують певні труднощі у фінансово-господарській діяльності;

- Зосередження кредитної діяльності Банку на нових або малодосліджених сегментах ринку та секторах економіки;

НУБІП УКРАЇНИ

- недостатня кваліфікація персоналу банку щодо ефективного контролю та аудиту кредитного процесу;

- нерациональна структура управління банком, що призводить до неадекватних результатів (неадекватний) аналіз ризиків за кредитним договором.

НУБІП УКРАЇНИ

У світовій практиці є аналітичні кредитні відділи, які безпосередньо займаються оцінкою кредитного ризику, і відділи, які безпосередньо займаються кредитними технологіями, тобто видачею та погашенням кредитів, оформленням договорів, контроль за їх виконанням, станом застави та поточним станом справ боржника за кредитами.

НУБІП УКРАЇНИ

Механізм управління кредитним ризиком кредитного портфеля банку має основною метою є зменшення впливу зазначених факторів на кредитну діяльність більшість із них можна нівелювати шляхом розробки та впровадження відповідного рішення.

Кредитна політика та раціоналізація комерційних банківських відносин позичальників на всіх етапах організації кредитного процесу шляхом їх посилення.

Контроль при здійсненні кредитних операцій. Слід зазначити, що в більшості комерційних банків України мають незавершену технологічну систему організації кредитного процесу і, головне, аналітичної роботи з оцінки кредитоспроможності клієнта, яка часто носить формальний характер, а використовувані системи показників недостатньо висвітлюють ці різноманітні аспекти діяльності позичальника. Для покращення організації в принципі, можна запропонувати такий алгоритм кредитування в кредитному процесі яка відповідає за контроль кредитного бізнесу (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Алгоритм механізму кредитування

1. Формування портфеля кредитних заявок збір та аналітична обробка інформації про попит на кредит і вибір оптимальних пропозицій для банку. Розгляд кредитних заявок потенційних позичальників
2. Перевірка кредитоспроможності та фінансового стану потенційного позичальника (власне оцінка рівня кредитного ризику).
3. Прийняття рішення про доцільність кредитування та вибір конкретної форми кредитування. Укладення кредитного договору, в якому остаточно визначаються всі умови надання кредиту.
4. Кредитування.
5. Контроль за використанням кредиту, перевірка фактичного використання коштів за цільовим призначенням, визначеним договором.
6. Повернення позики та сплата процентів за нею.
7. Робота з сумнівними та безнадійними кредитами.

Контроль

З таблиці 3.1 випливає, що функція контролю є специфічною і здійснюється на кожному етапі кредитного процесу. Систематичний моніторинг стану кредитного процесу супроводжується постійним аналізом якості кредитного портфеля. Проте заходи щодо посилення контролю та раціоналізації кредитних відносин банку лише з окремими позичальниками навряд чи будуть ефективними, коли йдеться про кредитний портфель банку в цілому

Зрештою, тут потрібні конкретні прийоми і методи управління кредитним ризиком, які охоплювали вже весь кредитний бізнес комерційного банку.

У цьому контексті слід підкреслити, що зазначені прийоми та методи мають бути спрямовані насамперед на оптимізацію рівня ризику кредитного портфеля. Однак фактом є те, що повністю уникнути ризику можливого несвочасного повернення чи неповернення кредитів практично неможливо. Надмірна обережність і ухилення від кредитних операцій, у свою чергу, тягне за собою ризик невикористаних можливостей і втрати прибутку банку. Тому оптимізація ризику кредитного портфеля не завжди означає фактичну мінімізацію, оскільки ризик безпосередньо пов'язаний з прибутковістю і при його мінімізації банк може втратити значну частину доходу. Отже, з точки зору конкретизації варіантів удосконалення методів управління кредитним портфелем банку метою має бути не мінімізація, а ефективне управління ризиком кредитного портфеля банку.

Слід зазначити, що як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній літературі поняття управління кредитним ризиком, як і сам кредитний ризик, не має чіткого трактування, зазвичай йдеться про загальне поняття управління ризиком без конкретного вказівки на його сутність, тобто включає Ризик-менеджмент за В. В. Вітлінським процес систематичного виявлення джерел ризику, визначення їх факторів, класифікації, прогнозування та оцінки ступеня ризику [11, С. 21]. З точки зору Л. О. Примостка, оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, метою процесу управління банківськими ризиками є їх обмеження або мінімізація [43, С. 38]. На думку М. Г. Дмитренка та В. С. Потлатюка, процес управління ризиками – це систематична робота з аналізу ризиків, розробки та реалізації відповідних заходів щодо їх мінімізації [19, С. 83].

А В. М. Кочетков найважливішим завданням банківського ризик-менеджменту вважає знаходження оптимального співвідношення прибутку, ризику та ліквідності в рамках виробничо-економічної цільової системи [10, С. 140].

Тому такі загальні підходи, очевидно, не дають повного уявлення про зміст конкретної роботи банку, спрямованої на оптимізацію його кредитної діяльності.

Але навіть у цьому випадку, коли мова йде про конкретизацію системи

управління, яка стосується саме кредитного ризику, безумовно існують узагальнені підходи до оцінки змісту в працях різних авторів. Тому, на думку О. А. Кириченка та В. І. Міщенка, найважливішою вимогою системи управління кредитним ризиком є продумана кредитна політика банку [8, С. 512].

А з точки зору О.І.Лаврушиної управління кредитним ризиком доцільно визначати як свідому діяльність, спрямовану на подолання протиріч у кредитних операціях, як діяльність, спрямовану на забезпечення ефективного функціонування кредиту та розпізнавання особливостей кредиту [15, с.421]. У даному випадку йдеться про підхід, зумовлений методологією економічної теорії з точки зору змісту кредиту як економічної категорії, а не окремих практичних аспектів діяльності комерційного банку. Більш конкретним видається підхід Н. І. Версаля та Т. В. Дорошенко, які розглядають управління кредитним ризиком як процес, що складається з аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища кредитора, ідентифікації та визначення рівня ризику, вибору стратегії та методів управління ризиком. Для досягнення цього необхідно збалансувати основні цілі: максимізацію прибутку, мінімізацію ризику та достатню ліквідність [54, с.86].

Тому, з нашої точки зору, найбільш доцільно визначити управління кредитним ризиком кредитного портфеля банку як сукупність системно організованих заходів, прийомів і методів, які дають змогу знизити ймовірність збитків банку через неповну структуру кредитного портфеля, забезпечення дотримання Принципів кредитування та досягнення стабільних позицій банку на ринку. Отже, це цілеспрямована діяльність комерційного банку, спрямована на виявлення ризиків у кредитному портфелі, за можливості їх прогнозування та використання різних методів для уникнення або мінімізації їх негативних наслідків.

Війна стала серйозним структурним потрясінням як для економіки, так і для економіки України та для кожного регіону країни. Передбачити її наслідки військової агресії неможлива, але водночас стратегічні цілі держави та окремих регіонів мають бути адаптовані до умов війни та повосинної відбудови.

В умовах війни необхідно переглянути усталені підходи до стратегічного розвитку держави на всіх рівнях управлінської ієрархії. Певною мірою це

стосується конкурентної стратегії збереження, розвитку та реалізації потенціалу банківської системи [18].

Банківська система України постраждала від впливу низки негативних факторів, спричинених економічно-фінансовою кризою внаслідок повномасштабного вторгнення, що негативно вплинуло на її розвиток. Сьогодні на стратегію банківської системи впливає низка факторів: сегмент ринку, на якому працює банк; підтримка з боку держави; інвестиційні процеси, операційна діяльність банку, яка залежить від швидкості прийняття рішень; різка зміна курсу та девальвація гривні тощо [49].

У цьому випадку діяльність банків залежить від їх стабільності та передбачуваності розвитку подій. Національний банк України розробив і спростив стандарти роботи комерційних банків. Такі заходи сприяли зміні бізнес-моделі банків та стабілізації їх діяльності.

Відбувалася концентрація та розподіл ресурсів у найбільш прибуткових і важливих галузях економіки країни. Основна увага була зосереджена на аграрному секторі для забезпечення успішної посівної [56]. Незважаючи на вжиті заходи щодо стабілізації діяльності, банківська система стикається з низкою ризиків і проблем, якими важко керувати під час воєнного стану. Складні умови вимагають радикальних кроків і рішень для адаптації до нових реалій. Саме ці умови спричиняють закриття більшості відділень, умови для клієнтів-боржників змінюються та переходять від середньо- та довгострокових стратегічних цілей до короткострокових [56].

Банківська система адаптується до викликів війни, але не всі установи здатні впоратися з кризовими явищами. За перше півріччя 2022 року кількість фінустанов скоротилася на 7 банків [42]. Найбільш стабільними виявилися установи міжнародних банківських груп, таких як Райффайзен Банк, Укрсімбанк та Спі Банк. Успішну діяльність визначають державний ПриватБанк, який за перше півріччя отримав 6,2 млрд грн, що становить 63% чистого прибутку всіх інших прибуткових банків, а ще три державні банки (Ощадбанк, Укргазбанк та Укрексімбанк) внесено до списку збиткових компаній. Більшість банків намагаються зберегти операційний прибуток. Загальне співвідношення

операційних витрат і доходів у II кв. у 2022 році – 37,8%, а у червні 2021 року – 49,9% [54].

Застосуємо сценарний метод до розвитку діяльності АТ «Сенс Банк» та розглянемо, як фактори зовнішнього середовища (ведення бойових дій в Україні) вплинуть на діяльність організації. Основна мета сценарного методу – спрогнозувати альтернативний розвиток подій і показати причинно-наслідковий зв'язок між факторами впливу та очікуваними результатами та перспективи банку в управлінні кредитним портфелем та стратегічні напрямки під час військових дій. Тому побудуємо сценарний розвиток для АТ «Сенс Банк» (табл. 3.1) [22].

Таблиця 3.1

Сценарний метод розвитку діяльності АТ «Сенс Банк», фактора зовнішнього середовища ведення бойових дій в Україні

Негативний прогноз	Підвищення активності у веденні бойових дій, що сприятиме погіршенню оперативної діяльності. Подальше руйнування, знеструмлення та простої відділень призведуть до їх скорочення, втрати активів банку та високої плинності персоналу та ключового персоналу. Втрата конкурентоспроможності через пошкодження іміджу та втрату інвесторів і клієнтів. Спроба ребрендингу не призводить до позитивних наслідків. Відсутність енергоспоживання призведе до погіршення роботи онлайн-сервісів і зниження вартості їх розробки. Отже, вищезазначені фактори призведуть до повного припинення діяльності та банкрутства банку.
Помірно негативний прогноз	Вразливість до фінансово-економічної кризи, що призведе до скорочення балансу. Помірковане ведення військових дій призведе до скорочення відомств за умови, що при їх подальшій модернізації залишаться лише критичні та важливі відомства. Погіршення онлайн-сервісів і самообслуговування зменшить кількість нових клієнтів. Складні економічні умови призведуть до погіршення якості активів банку. Ведення бойових дій сприяє обмеженню господарської діяльності та зменшує можливості банку залучати кошти для кредитування. Помірні втрати від неповернених кредитів клієнтів. Низька забезпеченість резервним капіталом призводить до зниження платоспроможності.

Продовження таблиці 3.2

Нейтральний прогноз	Помірна втрата конкурентоспроможності порівняно з іншими банками, що вплине на зниження прибутковості та продажів серед клієнтів. Шукайте нові альтернативні маршрути та ринки, щоб збільшити потенціал діяльності. Початок процесу націоналізації призведе до посилення захисту з боку держави та збільшення ліквідності. Ребрендинг банку призведе до підвищення іміджу та довіри клієнтів, а також залучення нових споживачів.
Помірно позитивний прогноз	Стабільна робота банку під час бойових дій. Аналіз конкурентів і нових галузей економіки, що призведе до зростання потенціалу та конкурентоспроможності. Збільшення обсягів кредитування нових галузей економіки. Підтримка розвитку інноваційних технологій, впровадження нових банківських послуг для підтримки стабільної конкуренції серед інших банків.
Позитивний прогноз	Припинення бойових дій в Україні, що призведе до покращення політичної та економічної ситуації та подальшого розвитку. Розвиток і швидке розширення відділень банків у звільнених містах, що дає можливість надавати банківські послуги юридичним і фізичним особам. Ребрендинг банку сприяє залученню нових клієнтів. Аналіз ринку дозволяє банку знаходити нові сфери розвитку та залучення коштів. Відновлення та розвиток економіки дозволить залучати більше кредитів, розвивати нові фінансові послуги та сприяти розвитку інфраструктури ринків капіталу. Трансформація бізнесу в діджиталізацію, що дасть змогу розвивати надання онлайн-послуг, розробляти нові банківські продукти, сприяти безготівковій економіці та покращувати кіберзахист.

Джерело: складено автором на основі [22]

Отже, при реалізації сценарію позитивного розвитку ми припускаємо, що рентабельність і рентабельність ПАТ «Сенс Банк» зростає на 20%.

3.2 Перспективи розвитку системи ефективності управління кредитними ризиками комерційних банків

Ефективна організація ризик-менеджменту комерційних банків у рамках реалізації ними функцій кредитування розвитку економіки є найважливішим фактором активізації ролі та значення банківського сектору, оскільки управління кредитним ризиком вважається Необхідною умовою нормальної взаємодії банків

з потенційними позичальниками може бути гарантія активізації кредитної діяльності банківської системи в цілому. Важливо підкреслити, що на етапі економічного розвитку суттєво зростає вплив ряду факторів, які зазвичай підвищують кредитний ризик комерційного банку [19]. Серед цих факторів слід

відзначити: значну кількість кредитів видається для присудження вузькому колу позичальників чи галузей, тобто концентрація кредитної діяльності банку у сфері (галузі), чутливій до змін в економіці; велика частка кредитів та інших банківських операцій, наданих клієнтам, які відчують певні фінансові труднощі;

Зосередження діяльності Банку на малодосліджених, нових, нетрадиційних напрямках; внесення частих або суттєвих змін до кредитної чи інвестиційної політики банку щодо формування кредитного портфеля та портфеля цінних паперів; значна частка нових і новозалучених клієнтів, про яких банк не має достатньої інформації; занадто ліберальна кредитна політика банку (кредитування без необхідної інформації та аналізу фінансового стану клієнта); Неможливість отримати адекватне забезпечення позики чи застави цінностей, які важко реалізувати на ринку; значні суми кредитів взаємопов'язаним позичальникам; нестабільна економічна та політична ситуація в країні; інші фактори.

За умов дії зазначених факторів управління кредитним ризиком слід розглядати як цілісну систему, що включає механізм практичних дій банку щодо ідентифікації ризиків, оцінки їх величини та розробки надійних методів захисту.

Усі елементи даної системи управління кредитним ризиком банку в кінцевому підсумку являють собою сукупність різноманітних прийомів, методів і методів роботи працівників банку, пов'язаних з організацією кредитного бізнесу. Така робота з управління кредитним ризиком повинна, як правило, включати: встановлення прийняття ризику; критерії; Аналіз кредитоспроможності позичальника; оцінка рівня забезпеченості; Визначення необхідного розміру резерву; прийняти рішення про кредитування; Оцінка премії за ризик з урахуванням витрат банку на здійснення кредитних операцій. Ці дії персоналу банку при організації кредитного процесу спрямовані, перш за все, на підтримку

рівня кредитного ризику, який відповідає цілям кредитної політики банку, тобто його прибутковості, незважаючи на дотримання нормальних умов ефективної господарської діяльності без істотного ризику погіршення ліквідності та

фінансової стабільності ринку. Отже, через потенційно небезпечні

наслідки кредитного ризику для комерційного банку важливо регулярно проводити комплексний аналіз оцінки, управління, моніторингу, контролю, погашення кредитів, авансів, гарантій та інших кредитних інструментів.

Специфіка цієї роботи банківських працівників може бути відображена в проектуванні конкретних етапів організації управління кредитним ризиком, а саме: розробка цілей і завдань кредитної політики банку; Створити адміністративну структуру управління кредитними ризиками та систему прийняття адміністративних рішень; Вивчення фінансового стану позичальника;

Перевірка кредитної історії та ділових відносин позичальника; Розробка та підписання кредитного договору; Аналіз ризиків неповернення кредитів; Кредитний моніторинг позичальника та всього кредитного портфеля; Заходи щодо повернення прострочених та сумнівних кредитів та реалізації застави [27].

Серед зазначених завдань банківського ризик-менеджменту найважливішим видається ідентифікація кредитного ризику, яка полягає у визначенні конкретних зон ризику. Ідентифікація полягає не лише у визначенні зон ризику, а й у пов'язаних з цим практичних перевагах та можливих негативних наслідках для банку. Велике значення для виявлення кредитного

ризиків та інших елементів системи його управління має хороша інформаційна база, що складається зі збору та обробки відповідної інформації. Справа в тому, що недолік відповідної інформації є важливим фактором виникнення ризику, особливо кредитного. Щоб цього уникнути, банки зазвичай використовують

якісний і кількісний аналіз. Якісний аналіз – це аналіз джерел і зон потенційного ризику, визначених їх факторами. Тому якісний аналіз ґрунтується на чіткому відборі факторів, перелік яких може бути специфічним для кожного виду банківського кредитного бізнесу.

На практиці вітчизняні комерційні банки зазвичай використовують такі методи оцінки кредитного ризику: аналітичний, експертний, статистичний,

комбіновані. Аналітичний метод оцінки ризику неповернення кредиту базується на застосуванні методики формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат внаслідок активних банківських

операцій [44]. Після цього з метою розрахунку резервів банк класифікує активи та надані фінансові зобов'язання за такими категоріями якості: I (найвища) – ризик відсутній або ризик мінімальний; II – помірний ризик; III – значний ризик; IV – високий ризик; V (найнижчий) – реалізований ризик. Леверидж активів категорії V низький.

Очевидно, що за таких умов основна увага комерційного банку на початковому етапі співпраці з клієнтом має бути спрямована на оцінку кредитоспроможності, яка є основоположним елементом у системі заходів щодо мінімізації кредитного ризику [21]. Основним завданням аналізу банком

кредитоспроможності клієнтів є виявлення факторів, які можуть призвести до непогашення кредиту або, навпаки, забезпечення його своєчасного повернення.

Сутність кредитоспроможності як стану, що характеризується своєчасністю повернення вкладених у виробництво кредитів на основі завершення індивідуального кругообігу капіталу та виходу авансованої вартості в грошовій

формі, в цілому визначає якісні параметри діяльності позичальника, як об'єкт кредитних відносин та наявність у банку об'єктивних варіантів погашення наданого кредиту. Від того, наскільки точно комерційний банк зможе визначити

зазначені можливості, які полягають у здатності ефективно використовувати накопичений ресурсний потенціал і отримувати прийнятний дохід від кредитних операцій, залежить ефективність власної діяльності.

Зрештою, саме результати аналітичної роботи з визначення кредитоспроможності клієнта повинні дати відповідь не тільки на питання про принципову можливість встановлення з ним кредитних відносин, а й на

конкретних умовах, за яких ці відносини будуться для забезпечення оптимального поєднання інтересів банку та позичальника. Існуюча в Україні практика оцінки комерційними банками кредитоспроможності позичальників, як

і організації кредитного процесу в цілому, не ґрунтується на єдиних підходах до аналітичної роботи у цій сфері. Власне кажучи, кожному банку, враховуючи

специфіку діяльності та стратегію обслуговування окремих сегментів ринку та відповідних груп клієнтів, надається можливість розробити та застосувати власну методику аналізу кредитоспроможності на основі певних показників та їх

критеріальних значень. Для порівняння робиться висновок про можливість кредитування цього позичальника. За таких умов основна увага приділяється розробці методології аналізу кредитоспроможності.

Достовірність, що дозволяє зробити висновки про безпеку суми кредиту, що надається заставленим майном, а також загальну ефективність виробничої діяльності позичальника. Крім того, банк може аналізувати параметри діяльності компанії, такі як: тривалість його діяльності, погашення кредитів, отриманих у минулому, а також відсотків за їх користування, наявність бізнес-плану та висновків аудитора щодо діяльності підприємства.

Важливим напрямком удосконалення роботи персоналу комерційних банків з управління кредитними ризиками слід вважати реалізацію двох ключових варіантів оптимізації цього напрямку аналітичної роботи: з одного боку, це суттєве розширення базового складу показників; до рівня, який забезпечує комплексну характеристику різних сторін діяльності замовника, а з іншого боку є активне використання аналізу грошових потоків компанії, що дає можливість оцінити оборот позичальника, а отже, більш точно прогнозувати його перспективи при користуванні банківськими кредитами.

Крім того, кожен із показників кредитоспроможності відображає лише певні аспекти діяльності підприємства і тому, звичайно, не може характеризувати здатність позичальника своєчасно повертати позикові кошти. Тому з суто практичних міркувань недоцільно віддавати перевагу певній групі показників, оскільки неможливо отримати вичерпну інформацію про всі аспекти діяльності підприємства, які так чи інакше впливають на його відносини з комерційним банком. Тому використовується лише сукупність усіх груп коефіцієнтів (платоспроможність, фінансова стійкість, надійність, рентабельність, оборотність капіталу, виробничий потенціал) можна вважати оптимальним напрямком кредитного аналізу в тій його частині, яка здійснюється на основі даних балансу та іншої звітності, що подається замовником до

комерційний банк.

Не слід забувати, що кредитний ризик мінімізується не тільки завдяки ефективній кредитній перевірці позичальника. Навіть якщо всі оцінені банком коефіцієнти відповідають певним значенням критеріїв, це не означає автоматичного зниження ризику. Справа в тому, що якщо керівництво банку приймає позитивне рішення про надання кредиту клієнту, банк продовжує брати на себе кредитний ризик, який відображає потенційну величину збитків банку в сумі наданого кредиту. У цьому випадку необхідно взяти заходів щодо: пом'якшення наслідків прийняття банком ризику (переважно шляхом забезпечення кредиту заставою, гарантіями, страхуванням, хеджуванням); покриття збитків з метою забезпечення можливості продовження діяльності банку та забезпечення прибутковості його кредитного бізнесу в цілому. Збитки через кредитний ризик можуть бути покриті банком двома способами: або шляхом встановлення премії за ризик, яка покриває ймовірні збитки. Банк вже покриває позичальника до настання неплатоспроможності позичальника або вже після неплатоспроможності клієнта банку шляхом надання застави, страхування неповернення кредиту у спеціалізованих страхових компаніях, хеджування кредитного ризику (за допомогою кредитних деривативів (свопи, опціони) та списання непрацюючих кредитів за рахунок спеціально створеного резерву. Кожен із цих методів має свої переваги та недоліки, а тому банк щоразу повинен обирати найбільш раціональний спосіб управління кредитним ризиком, враховуючи, що кожен із них тягне за собою певні витрати.

Особливий інтерес для цього аспекту може представляти обґрунтування розрахунку премії за ризик. Нарешті, певний необхідний мінімальний розмір комісії за ризик, який компенсує витрати банку, є певним компромісом між рентабельністю кредитного бізнесу банку та його конкурентоспроможністю. У даному випадку мова йде про повне виконання комерційним банком своєї функції фінансового посередництва, оскільки кредит як основна його форма є продуктом банку, а тому витрати банку, пов'язані з кредитним ризиком, цілком правомірно.

Нарешті, витрати комерційного банку, пов'язані з кредитним ризиком,

повинні включати: а) витрати на зниження первинного кредитного ризику, пов'язаного з використанням застави, страхування, заходів хеджування або інших методів; б) величина резерву, створеного для забезпечення ліквідності

балансу банку та його фінансової стійкості; в) очікувані витрати банку внаслідок виникнення вторинного кредитного ризику.

Загалом перспективи оптимізації роботи комерційного банку в частині управління кредитним ризиком слід розглядати з точки зору комплексної політики, яка підпорядковує всі дії персоналу банку, пов'язані з кредитними операціями. Єдиної меті мінімізації ризику, пов'язаного з кредитними банківськими операціями.

Така політика має ґрунтуватися на комплексній аналітичній роботі працівників банку та, зокрема, включати: аналіз обмежень, які можуть вплинути на рівень кредитного ризику, наприклад, визначення концентрації та розміру кредитів, а також кредитування пов'язані особи пов'язані з банком або перевищують ліміти; Аналіз ймовірності погашення портфеля кредитів та інших кредитних інструментів, включаючи нараховані та несплачені відсотки, що наражає банк на кредитний ризик; сума, розподіл і значення класифікованих кредитів; розмір і склад ненакопичуваних, безнадійних, переглянутих, пролонгованих і знижених відсоткових кредитів; Достатність резервів переоцінки кредитів; здатність керівництва банку управляти та ліквідувати проблемні активи; надмірна концентрація кредиту; Дотримання та ефективність кредитної політики та кредитних процедур, а також їх дотримання; адекватність та ефективність процедур банку щодо виявлення та моніторингу первинних кредитних ризиків та ризиків за вже виданими кредитами.

Тому основною метою цілісної політики управління кредитними ризиками банку є максимально ефективна організація роботи персоналу банку, пов'язаної з кредитуванням. Для мінімізації кредитного ризику банк повинен контролювати рівень ризику при укладенні кожної окремої операції та стежити за станом кредитного портфеля в цілому. При наданні кредиту для зниження виниклого кредитного ризику банк повинен враховувати три важливі аспекти: 1) кредитоспроможність позичальника; 2) ступінь врахування в кредитному

договорі інтересів банку та його вкладників; 3) можливість задоволення вимоги з майна чи доходів позичальника у разі неповернення боргу.

Аналізуючи шляхи вдосконалення методів оцінки кредитного ризику, необхідно звертатися до досвіду Європейського центрального банку, який постійно аналізує ключові кредитні фактори [51]. Це фактори, які визначають мету кредитування: інвестиції в основний капітал, угоди про злиття та поглинання, інвестиції в оборотний капітал, реструктуризація. Наприклад, згідно з вимогами Європейського центрального банку, європейські комерційні банки при наданні кредитів враховують тривалість проекту. А при аналізі стандартів кредитування в європейській банківській практиці враховуються також такі фактори, як очікування економічної активності та перспективи розвитку галузі.

Також можна розглянути пропозицію щодо наявності в системі управління кредитним ризиком такої важливої складової, як моделювання оптимальних кредитних продуктів [26]. З одного боку, це продукти, які мають бути привабливими для цільового сегменту клієнтів, а з іншого боку, вони мають відповідати ризикоздатності комерційного банку та його кредитній політиці в очікуваних макроекономічних умовах після кризи, тобто вони повинні бути оптимальними з огляду на зобов'язання, взяті банком. Кредитний ризик.

Згідно з рекомендаціями Базельського комітету, при оцінці кредитного ризику необхідно враховувати рейтинг позичальника та рейтинг кредитного продукту, який би включав незалежну оцінку застави за наданим кредитом. Врахувати ризик концентрації. Незважаючи на доцільність такої рекомендації, слід визнати, що на практиці комерційні банки не змогли б запровадити таку розширену оцінку кредитного ризику, інакше навряд чи світова фінансова криза розвинулася б до таких масштабів.

Насправді причина полягала в неправильній оцінці банками кредитного ризику. Оскільки не було статистики збитків за новими кредитними продуктами, які з'являлися в іпотечному кредитуванні та ставали все більш ризикованими, іпотечні компанії та банки США лише намагалися швидко створити пул іпотечних кредитів, покладаючись на оцінку ризиків інвестиційними банками та рейтинговими агентствами для забезпечення передачі Кредитний ризик на

відкритому ринку через сек'юритизацію. Інвестиційні банки також не мали статистичних даних щодо дефолтів і розраховували таким чином знизити ризики

«Розпилювання» та саморегулювання ринку цінних паперів і тому

використовувалися спрощені методи оцінки кредитного ризику, що вже сьогодні

є неприпустимим. Слід також зазначити, що необхідною умовою оптимізації

роботи банків з управління кредитними ризиками в посткризовий період є

реалізація комерційними банками на мікроекономічному рівні ряду заходів, які

визначають оптимальні умови організації кредитної діяльності суб'єктів

господарювання. банки та Активізація кредитного процесу.

Такі заходи для підвищення ефективності кредитування можуть включати:

- розширення предмета кредитного аналізу потенційних позичальників з

урахуванням їх виробничого потенціалу на основі оцінки внутрішніх систем і

структури підприємства, його персоналу, контролю якості продукції, системи

управління, включаючи управління ризиками;

- забезпечення позитивної динаміки зростання депозитів (переважно в

національній валюті України) для недопущення дострокового повернення

коштів вкладників;

- зменшення адміністративних витрат та обмеження бонусних виплат,

Бонуси та інші додаткові матеріальні винагороди для керівників банку;

- постійний контроль якості кредитного портфеля банків на основі системи

показників прибутковості та ризику кредитних операцій з відповідним

оперативним реагуванням керівництва банку;

- Перехід від децентралізованої системи зберігання даних до

централізованого офісу кредитних історій та реєстрації заставного майна, що має

зменшити операційні витрати банку на оцінку кредитоспроможності

потенційного позичальника та врахувати аспекти його діяльності, такі як

податки, бюджет та митна дисципліна;

- обмеження зростання проблемної заборгованості в структурі кредитного

портфеля банків шляхом переоформлення кредитів з можливою їх

реструктуризацією, компенсації збитків за рахунок власного прибутку, продажу

відповідної заборгованості колекторським агентствам або іншим афілійованим

структурам для управління проблемною заборгованістю;

- удосконалення систем оцінки вартості заставного нерухомого майна з урахуванням усіх можливих факторів, що впливають на цінову динаміку відповідних сегментів товарного ринку. Тому реалізація сукупності зазначених заходів на рівні комерційної банківської системи має стати основою для активізації кредитного процесу у відносинах з різними групами позичальників реального сектору та мінімізації ризику, пов'язаного з кредитними операціями банку.

Отже, з проведених досліджень можна зробити висновок, що процес удосконалення механізму управління кредитними ризиками банку є основою для активізації банківського кредитування реального сектору економіки, що має

бути одним із пріоритетних завдань у розвитку комплексу заходів щодо подолання економічної кризи в нашій країні. Водночас без оптимізації роботи банківської системи щодо ефективної організації кредитування та кредитування.

Це вимагає від банків постійної уваги до забезпечення належної ефективності управління кредитним ризиком, оскільки від цього безпосередньо залежить якість кредитного портфеля, який є результатом кредитної діяльності

банку. Отже, чим вища якість кредитних вкладень банку, чим прибутковіша та менш ризикована його кредитна діяльність, тим більше коштів надходить у реальний сектор економіки. Оскільки найважливішим фактором подолання

наслідків фінансової кризи та відновлення економічного зростання є зростання кредитних вкладень банків, що неможливо без належної організації управління кредитними ризиками.

3.3 Адаптація зарубіжного досвіду щодо банківської практики на основі моделей «цінового лідерства», «витрати та прибуток» та «ціноутворення»

Забезпечення прибуткової діяльності та підвищення рентабельності активів є одним із найактуальніших завдань українських банків. Збереження позитивних тенденцій їх розвитку, які б відповідали тенденціям розвитку світової банківської системи та потребам вітчизняної економіки, можливе лише

за умови збільшення обсягів кредитування реального сектору економіки. окрема за рахунок використання нових банківських та інформаційних технологій для здешевлення послуг та підвищення їх якості.

Рівень процентних ставок за банківськими кредитами є одним із найважливіших факторів, що впливають на соціально-економічну ситуацію та інвестиційний клімат у країні. Незважаючи на те, що Національний банк України чотири рази знижував свою облікову ставку в 2002 році (у січні вона становила 12,5%, у грудні - 7,0%), кредитні ставки комерційних банків на небанківському ринку залишаються в середньому значно високими близько 20%.

Значна вартість кредиту пов'язана з недостатньою капіталізацією вітчизняних банків, на чому наголосив Голова НБУ Є. Л. Тігіпко, який представив проект «Комплексної програми розвитку банківської системи України на 2003-2005 роки». а також з відносно невеликими розмірами вкладів, низькою кредитоспроможністю позичальників, відсутністю реальних правових гарантій погашення заборгованості за отриманими та неповерненими кредитами під заставу нерухомості, що зумовлює високу питому вагу прострочених кредитів у кредитних портфелях банків. Вирішення зазначених проблем значною мірою залежить, у тому числі, від розробки банками оптимальної кредитної політики, спрямованої як на збільшення обсягу активів, так і на підвищення їх якості. Основою цієї політики є кредитна стратегія. У банківській системі України в основному розроблені принципи її визначення.

Найважливішим з них є проведення банком комплексного аналізу за такими основними напрямками:

- Оцінка та контроль стану кредитного портфеля відповідно до вимог Положення НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат у кредитній діяльності банків» від 07.06.2002 р.

- № 279, згідно з якою основними критеріями класифікації якості кредитного портфеля банку є фінансовий стан його позичальників, рівень обслуговування позичальниками своєї кредитної заборгованості та рівень забезпеченості кредитного портфеля;

- ціноутворення з урахуванням рівня ризику;

- Диверсифікація діяльності банку (за галузями, регіонами, видами бізнесу та послугами). Йдеться про диверсифікацію та зниження специфічних (внутрішніх) банківських ризиків. Зовнішні ризики (наприклад, ринкові ризики) в одному банку не диверсифіковані);

- Створення резервів для відшкодування втрат від кредитних операцій відповідно до нормативних вимог НБУ, бухгалтерського обліку та оподаткування,

- систематичний контроль і моніторинг проблемних кредитів. Як в Україні, так і за кордоном, управління кредитним ризиком загалом базується на визначенні двох основних чинників:

- мінімальний ризик (банк має надавати лише ті кредити, щодо повернення яких немає сумнівів за номіналом);

- Плата за ризик (визначення ціни кредиту залежно від потреби в компенсації ризику).

Як відомо, визначення ціни кредиту – одне з найскладніших завдань. Зрештою, процентна ставка повинна відображати інтереси як банку, так і його клієнтів. Крім того, мова йде про реальну розрахункову ставку, яка в кінцевому рахунку визначається попиту і пропозицією на вільному грошовому ринку.

У банківській практиці, особливо у вітчизняній банківській практиці, досить поширеною є модель цінової політики, яка базується на витратах, пов'язаних зі створенням послуги. Ця модель вважається найпростішою і заснована на принципі «витрати плюс прибуток». Передбачається, що відсоткова ставка за кредитом визначається на основі таких складових:

1) витрати на залучення коштів для кредитування позичальників (процентні витрати);

2) операційні витрати банку, не пов'язані із залученням коштів, включаючи заробітну плату працівників кредитного менеджменту та вартість матеріалів і обладнання, необхідних для надання та моніторингу кредиту (непроцентні витрати банку);

3) компенсація ризику дефолту позичальника, яка базується на відповідній нормі резервування за всіма видами кредитних операцій у національній та іноземній валютах, а також може коригуватися з урахуванням індексу інфляції;

4) бажана норма прибутку для кожної позики.

Описану модель можна виразити формулою: ⁽¹⁾

$$ПСК = ГПВЗК_{КП} + ОВБ_{В} + \# \cdot ОМ_{ЗБРНЗП} + БМПБ,$$

де ПСК – процентна ставка за кредитом;

ГПВЗК_{КП} – гранична процентна ставка залучених коштів для кредитування позичальника;

ОВБ_В – операційні витрати банку, за винятком процентних витрат на залучення коштів (непроцентні витрати);

ОМ_{ЗБРНЗП} розрахункова маржа для захисту банку від ризику невиконання боргу позичальником;

БМПБ – бажана норма прибутку банку.

При використанні моделі ціноутворення «витрати плюс прибуток» визначаються витрати, пов'язані з проведенням окремих кредитних операцій. Ці витрати поділяються на прямі, безпосередньо пов'язані з вилученням фінансових ресурсів (процентні), і непрямі (безпроцентні), які стосуються банку в цілому – загальноадміністративні витрати, утримання персоналу тощо.

Аналіз світової практики комерційних банків показує, що чітких критеріїв віднесення безпроцентних (загальнобанківських) витрат до вартості окремих банківських операцій не розроблено, і це досить складно.

Окремі, основні недоліки моделі ціноутворення «витрати плюс прибуток» полягають у необхідності розрахунку вартості кожної окремої операції та встановлення процентної ставки за кредитом без урахування фактора конкуренції з боку інших кредиторів.

Моделі ціноутворення спрямовані на підвищення конкурентоспроможності. В результаті дерегуляції банківського сектора в багатьох країнах світу маржа банківського прибутку від депозитних і кредитних операцій значно знизилася в умовах зростання конкуренції. Подібна тенденція

спостерігається і в нашій країні, банківська система якої постійно розвивається, тому поступово зменшуються спекулятивні доходи українських банків і загострюється конкуренція, особливо на ринку банківських кредитів підприємствам. Це спонукає кожен банк підтримувати процентну ставку на рівні, порівнянному з рівнем конкурентів у відповідному сегменті ринку. Тобто на кредитному ринку, який характеризується високою конкуренцією, кредитор практично приймає відсоткову ставку замість її фіксації.

Ця особливість зумовила появу в зарубіжній банківській практиці моделі цінового лідерства, ключовим компонентом якої є «прайм-рейт» – уніфікована базова процентна ставка для найбільш кредитоспроможних позичальників, які беруть короткострокові кредити для поповнення обігових коштів. При використанні моделі цінового лідерства фактична процентна ставка за кредитом визначається за такою формулою:

$$\begin{aligned} \text{Надбавка} &= \text{ПРНЗ}_{\text{нп}} + \text{ПСР}_{\text{спдк}} \\ \text{ПСР} &= \text{БУС} + \text{ПРНЗ}_{\text{нп}} + \text{ПСР}_{\text{спдк}} \end{aligned} \quad (2)$$

де ПСК – процентна ставка за кредитом;

БУС – базова уніфікована ставка (прайм-рейт);

$\text{ПРНЗ}_{\text{нп}}$ – премія за ризик невиконання зобов'язань, яка сплачується першокласними позичальниками;

$\text{ПСР}_{\text{спдк}}$ – премія за строковий ризик, сплачувана позичальниками, яким надається довгостроковий кредит.

У цьому випадку розмір премії за ризик є надбавкою, яку банки можуть збільшити або зменшити обсяг своїх кредитних портфелів шляхом його зменшення або збільшення.

У більшості економічно розвинених країн премія за ризик визначається залежно від якості кредиту. На мою думку, в банках України це можна визначити залежно від суми відракувань до резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

При наданні довгострокових кредитів іноземні банки також застосовують так званий «кеп» – узгоджену максимальну процентну ставку за кредитом, незалежно від майбутньої динаміки процентних ставок на ринку. «Кеп» дає

позичальнику гарантію щодо максимальної суми позики, незалежно від зміни ринкових процентних ставок протягом терміну дії кредитної угоди.

Недоліком використання «кепа» є можливість передачі ризику за змінними відсотковими ставками від позичальника до кредитора (зокрема, якщо ця відсоткова ставка підтримується протягом тривалого періоду часу).

Подальше загострення конкуренції між банківськими та небанківськими установами в поєднанні з розвитком фондового ринку та іншими факторами призводить до поширення моделей ціноутворення (наприклад, преміум-моделей), спрямованих на встановлення процентних ставок нижче ключової:

$$ПСК = ПВЗК + Н_{вроп}, \quad (3)$$

де ПСК – процентна ставка за кредитом;

ПВЗК – процентні витрати на залучення коштів на грошовому ринку;

$H_{вроп}$ – надбавка, призначена для відшкодування ризику та отримання прибутку.

Застосування подібної моделі короткострокового кредитування вітчизняними банками, на мій погляд, дало б змогу суттєво знизити середні відсоткові ставки за кредитами значним суб'єктам господарювання (переважно акціонерам банків). Доцільність впровадження такої моделі підтверджується дослідженнями Томаса Брейді, які показують, що близько 90% обсягу кредитних портфелів найбільших банків США компаніям (включаючи одноденні позики) складають позики, надані під процентні ставки нижче базова ставка.

Отже, зростаюча волатильність ринкових процентних ставок і посилення конкуренції між банками та небанківськими установами призводять до того, що перевагу використовують формули ціноутворення за кредитами на основі процентних ставок відкритого фінансового ринку замість базових ставок.

Водночас ключова процентна ставка може залишатися основою для формування ціни кредитів малому бізнесу, споживчих кредитів, кредитів на будівництво тощо. Тобто ринок кредитування бізнесу має бути дворівневим: малим і середнім підприємствам доцільно надавати кредити на основі розрахунку базової або довідкової відсоткової ставки (зокрема LIBOR); більшість великих позик слід

надавати значним суб'єктам господарювання, з акцентом на ставки грошового ринку, які склалися на момент кредитування

Моделі ціноутворення на кредит спрямовані на те, щоб зробити співпрацю

банку з клієнтом більш індивідуалізованою. Загострення конкуренції на

сучасному етапі розвитку ринкової економіки в Україні спонукає банки не тільки

знижувати процентні ставки чи тарифи на кредитні ресурси, а й вдосконалювати

свою роботу, максимально враховуючи побажання клієнтів.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВОК

Проаналізувавши дефініцію. «кредитний портфель» можемо зробити висновок що кредитний портфель - це сукупність кредитів, які надані банком клієнтам чи позичені ним у формі різних фінансових інструментів. Це включає у себе всі види кредитів, які банк має у своєму активі. Такий портфель може бути різноманітним: від іпотеки до корпоративних кредитів, від кредитних карток до кредитів малому бізнесу. Кредитний портфель банку є одним з основних джерел доходів і може впливати на його фінансову стабільність.

Роль комерційних банків в економіці ринкового типу вкрай важлива. Вони виступають не лише як установи, що надають фінансову підтримку, але й активно участь у формуванні грошового обігу та розвитку реального сектору економіки.

Комерційні банки відіграють ключову роль у створенні кредитів для фірм, підприємств та приватних осіб, що допомагає стимулювати економічний розвиток.

Крім того, вони є фундаментом грошово-кредитної системи, забезпечуючи ліквідність і функціонування банківської системи загалом.

Функції організації кредитних відносин є основою діяльності комерційного банку. Ці функції включають надання позик, прийняття депозитів, управління ризиками, забезпечення ліквідності, розвиток інноваційних фінансових продуктів та послуг, а також функції по здійсненню розрахунків та утриманню фінансової стабільності. Ці функції є базовими для забезпечення фінансової системи ефективним та стійким способом.

Комерційні банки є важливими учасниками економіки, сприяючи не лише фінансовій підтримці, а й створенню сприятливих умов для економічного зростання через розвиток кредитної сфери та підтримку реального сектору.

Розглянуто фінансово-економічну діяльність АТ "Сенс Банк" та вплив основних чинників кредитної політики на його діяльність, а також результати аналізу структури кредитного портфеля та оцінку нормативів кредитного ризику.

Кредитна політика банку може бути орієнтована на різні стратегічні цілі, такі як розвиток певних галузей, підтримка малих та середніх підприємств, залучення нових клієнтів або зменшення кредитних ризиків.

Формування ставок, строків кредиту, умов надання кредитів для різних

категорій клієнтів або галузей економіки може відображати стратегічні цілі банку.

Аналіз структури кредитного портфеля дозволив виявити, як банк розподіляє свої активи між різними видами кредитування (іпотечні, споживчі, корпоративні), а також зміни, які відбуваються з часом.

Оцінка нормативів кредитного ризику дозволяє оцінити рівень ризику, який банк приймає, виділяючи кредити. Це важливо для оцінки стабільності та рівня ризику банку.

Аналіз кредитної політики та кредитного портфеля АТ "Сенс Банк", а також оцінка ризиків в кредитному портфелі, можуть допомогти в зрозумінні стратегій банку, ступеню ризику та його фінансовій стабільності. Це важливий аспект для забезпечення ефективного та стійкого функціонування банку.

Зважаючи на складність умов, пов'язаних з військовим станом, виникає необхідність розгляду нових підходів для розвитку кредитного портфеля комерційних банків, а також визначення можливостей використання сценарійного методу та стратегічних моделей банківської діяльності. Розгляд можливостей для розширення спектру кредитування за рахунок різних галузей та типів кредитів для зменшення ризику. Аналіз секторів, які менше піддаються впливу військових конфліктів для активізації кредитування в цих напрямках.

Використано сценарійний метод для прогнозування можливих ризиків та їх впливу на банк в умовах військових дій. Аналіз сценаріїв допоможе банку розглянути альтернативні шляхи розвитку та вибрати найефективніший.

Проаналізовано ефективність моделей «витрати+прибуток», «цінового лідерства» та «ціноутворення» в умовах військових дій для збалансування ризиків та можливостей доходів банку. Дослідження можливостей адаптації стратегій, зокрема цінового лідерства та ціноутворення, для підтримки фінансової стійкості в умовах війни.

Ці пропозиції та дослідження дають можливість банку налагодити ефективнішу стратегію роботи в умовах військового конфлікту, зменшуючи ризики та забезпечуючи стійкість фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О.А., Міщенко В.І. Банківський менеджмент: підручник. Київ: Знання, 2005. 71 с.
2. Мороз А.М. (ред.). Банківські операції: підручник. Київ: КНЕУ, 2002. 476 с.
3. Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. та ін. Банківські операції: підручник. Ред. Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г. Київ: Знання, 2006. 727 с.
4. Берегуля О. Цілісне кредитування як банківська операція: теоретичні основи й умови проведення. *Вісник НБУ*, 2010, №10.
5. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*, 2010, № 2 (27), с. 157–163.
6. Бутинець Ф.Ф. Аналіз діяльності комерційного банку. Житомир: ПП "Рута", 2010.
7. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: посібник. Київ: Академія, 2001. 320 с.
8. Васюренко О.В. Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком. *Банківська справа*, 2008, № 1, с. 28–34.
9. Вітинський В.В. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. Київ: Знання, 2000. 251 с.
10. Волик Н.Г. Теоретико-методичні основи управління кредитними ризиками в банках України. *Фінанси. Гроші. Кредит*, 2012, № 2, с. 96–102.
11. Гоєць В.М. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку. Київ: Ін-т екон. прогнозів.; *Фенікс*, 2009.
12. Герасимович А.М., Алексеєнко М.Д., Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с.
13. Говоруха С. Підходи до визначення поняття «кредитного портфелю» та аналіз його характеристик. *Вісник Львівського університету*.

14. Голуб В.М. Управління кредитним портфелем комерційного банку.
Київ, 2004. 19 с.

15. Даниленко А., Шулудько Н. Тенденції та наслідки активізації
споживчого кредитування в Україні. *Вісник НБУ*, 2009, №5.

16. Даниленко А.І. Фінансово-монетарні важелі регулювання економіки.
Київ: Об'єднаний інститут економіки НАНУ, 2009. 108 с.

17. Дзюблюк О.В. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й
управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці.
Журнал європейської економіки, 2010, № 9, с. 108–124.

18. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в
умовах ринкового реформування економіки. Київ. Поліграф книга, 2000. 512с.

19. Дзюблюк О. Управління кредитними ризиками банку у посткризових
умовах економічного розвитку. *Вісник THEU*, 2013, № 2, с. 7–16.

20. Дмитренко М.І., Потланюк В.С. Кредитування і контроль: навч. посіб.
Київ: Кондор, 2005. 296 с.

21. Довгань Ж. Управління кредитними ризиками банків в умовах
економічної кризи. *Вісник Національного банку України*, 2010, №8 (174).

22. Офіційний вебпортал парламенту України. Електронний ресурс. URL:
www.rada.gov.ua (дата звернення 12.07.2023)

23. Заржицький О., Левченко А. Бастова як засіб забезпечення виконання
зобов'язань. *Право України*, 1996, 7, с. 35–36.

24. Зимовець В. Про інтеграцію фінансового сектору країн "центру" і
периферії. *Економіка України*, 2010, №1.

25. Івасів Б., Клапків М. Економічний зміст та форми страхування кредитів.
Вісник НБУ, 1998, 5, с. 41–47.

26. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Методичні підходи до оцінки
кредитоспроможності підприємств агропродовольчої сфери. *АгроСвіт*, 2011,
№ 19, с. 2–4.

27. Іртіщева І.О., Крамаренко І.С. Фінансово-кредитне забезпечення агропродовольчої сфери України: сучасний стан та перспективи розвитку. *АгроСвіт*, 2012, № 3, с. 14–16.

28. Карбівничий І.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку. Суми: УАБС НБУ, 2011. 20 с.

29. Карбівничий І.В. Теоретичні аспекти формування кредитної політики банку. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць; т. 17. Суми: УАБС НБУ, 2006.

30. Коваленко В.В. Особливості кредитування підприємств і організацій в сучасних умовах. *Фінанси України*, 2000.

31. Колобов Ю.В., Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська енциклопедія. Київ, 2011. 504 с.

32. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності. Київ: ЦУЛ, 2008. 486 с.

33. Костак З.Р. Особливості формування кредитної політики банку. *Науковий вісник НУІРУ України*, 2012, Вип. 22-13, с. 198–203.

34. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. за ред. В.Вітлінського. Київ: Знання, 2000. 251 с.

35. Крикпій О.А., Маслак Н.Г. Управління прибутком банку. Монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 136 с.

36. Любар О.О. Кредитна політика банків: види та моделі. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*, 2010, № 3(9), с. 183–185.

37. Маслак Н.Г., Крикпій О.А. Ціноутворення на банківські продукти: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 121 с.

38. Міщенко В., Кравець О. Удосконалення управління банківським кредитуванням на прикладі країн Центральної та Східної Європи. *Вісник НБУ*, 2010, № 9.

39. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківський нагляд: підручник. Київ: Центр наук. дослідж. НБУ: Ун-т банк. справи НБУ, 2010.

40. Мороз А.М. Банківська енциклопедія. Київ: Ельтон, 1993. 328 с.

НУБІП УКРАЇНИ

41. Мороз А.М. Банківські операції. Київ: КНЕУ, 2008. 430 с.
42. Данасенко Г., Гезніченко А. Способи та інструменти формування ресурсного потенціалу банківської установи. Банківська справа: Науково-практичне видання, 2011, № 1 (97).

НУБІП УКРАЇНИ

43. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2003. 347 с.
44. Петрук О.М. Банківська справа: навч. посіб. За ред. Ф.Ф. Бутинця. Київ: Кондор, 2007. 466 с.

НУБІП УКРАЇНИ

45. Пірог В.В. Оцінювання якості кредитного портфеля банків з урахуванням виконання економічних нормативів НБУ. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2011, Вип. 21.18, с. 228–235.

НУБІП УКРАЇНИ

46. Подорожна А.О. Фактори, що впливають на ціну банківського кредиту. 69-та студентська науково-технічна конференція: секція «Економіка і менеджмент»: збірник тез доповідей. Національний університет «Львівська політехніка», Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011, с. 583–586.

НУБІП УКРАЇНИ

47. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS. Положення № 171 від 08.05.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-05> (дата звернення 13.07.2023)

НУБІП УКРАЇНИ

48. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями. Положення затв. Постановою Правління Нац. банку України 25.01.2012р.

НУБІП УКРАЇНИ

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00#Text> (дата звернення 13.07.2023)

НУБІП УКРАЇНИ

49. Про проведення кредитної політики і фінансування капітальних вкладень в установах ПБ. Положення затверджене Правлінням банку 16.06.95р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0588-96/ed19960923#Text>

НУБІП УКРАЇНИ

- (дата звернення 14.07.2023)
50. Порядок проведення банками операцій з векселями, із змінами та доновненнями, внесеними постановою Правління НБУ №171 від 02.06.97р.

Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. 1997. с. 1–30

51. Про зразки форм фінансової та статистичної звітності регіональних управлінь і установ Національного банку України та інструкції щодо їх заповнення. Постанова НБУ. Електронний ресурс: від 12.12.97р., № 436 із змінами та доповненнями. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0503500-57)

[main.cgi?nreg=v0503500-57](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0503500-57) (дата звернення 18.07.2023)

52. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Л.О. Примостка. Київ: КНЕУ, 1999. 280 с.

53. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління. Л.О. Примостка. *Фінанси України*, 2009, № 8.

54. Про банки і банківську діяльність. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1991. 25. с. 220–252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-12/ed19910320#Text> (дата звернення 22.07.2023)

55. Про заставу. Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1992. 42. с. 201–242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12/ed19921002#Text> (дата звернення 25.07.2023)

56. Про кредитування. Положення НБУ затверджене Постановою Правління НБУ №246 від 28.09.95 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95/ed19950928#Text> (дата звернення 22.07.2023)

57. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Інструкція затверджена Постановою НБУ від 28.08.2001 р. № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/ed20010828#Text> (дата звернення 17.07.2023)

58. Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків. Інструкція НБУ затверджена Постановою Правління НБУ №141 від 14.04.98 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0323-98/ed19980414#Text> (дата звернення 18.07.2023)

59. Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків. Положення НБУ затверджене постановою Правління НБУ №122 від 27.03.98 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0471300-97/ed19970929#Text> (дата звернення 29.07.2023)

60. Ревун В.М. Проблеми функціонування комерційних банків. *Вісник НБУ*. 1997. 7. с. 28-32.

61. Резніченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку кредитної політики банку. Електронний ресурс. О.І. Резніченко. Науково-технічна бібліотека ХНЕУ. С.264–270. URL: www.repostory.hneu.edu.ua. (дата звернення 10.08.2023)

62. Савлук М.І. Вступ до банківської справи. Київ: Лібра, 1998. №344с.

63. Старцев О.І. Застава універсальний інструмент врегулювання майнових відносин. *Юридичний вісник України*. 1998. 29. с. 15.

64. Таскі Г. Резерви на покриття можливих втрат за позиками і витрати на створення таких резервів: міжнародні аспекти. *Вісник НБУ*. 1997. 8. с. 17–19.

65. Фастовець М. Проблемні аспекти ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні. *Вісник НБУ*. 2009. №2.

66. Шибалкіна В. Оптимальні умови кредитування. *Банківська справа*. 1998. 4. с. 39–41.

67. Шнипко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. Київ: Наукова думка, 2009. 334 с. 2008. №39. С. 125-127.

68. Zharikova O.B., Verbovenko I. V. "Formation of a high-quality credit portfolio of Ukrainian banks: state and structure of the credit portfolio of PJSC CB 'PrivatBank' for various sectors of the economy." *Bioeconomy Journal* Vol. 13, Iss.4. 2022. Pp. 49-66. Retrieved from <https://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/16816>